

Elin Lõoke

TUGISPETSIALISTIDE VAJALIKKUS KOOLIEELSETES LASTEASUTUSTES

LÕPUTÖÖ

Teenusmajanduse instituut

Sotsiaaltöö õppekava

Juhendaja: Jaanika Kirs

Mõdriku 2023

Autori deklaratsioon ja lihtlitsents

Mina, Elin Lõoke tõendan, et lõputöö on minu kirjutatud. Töö koostamisel kasutatud teiste autorite, sh juhendaja teoste le on viidatud õiguspäraselt.

Kõik isiklikud ja varalised autoriõigused käesoleva lõputöö osas kuuluvad autori/te/le ainuisikuliselt ning need on kaitstud autoriõiguse seadusega.

Juhendaja Jaanika Kirs /digiallkirjastatud/

Lõputöö on kaitsmisele lubatud Teenusmajanduse instituudi direktori korraldusega nr 1-14/53 kuupäev 03.05.2023

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Elin Lõoke
sünnikuupäev: 16.07.2001

annan Tallinna Tehnikakõrgkoolile (edaspidi kõrgkool) tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Tugispetsialistide vajalikkus koolieelsetes lasteasutustes

1. reprodutseerimiseks paberkandjal kõrgkooli raamatukogus avaldamise ja säilitamise eesmärgil;
2. elektroonseks avaldamiseks kõrgkooli repositooriumi kaudu;
3. kui lõputöö avaldamisele on instituudi direktori korraldusega kehtestatud tähtajaline piirang, lõputöö avaldada pärast piirangu lõppemist.

Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile ja kinnitan, et:

1. lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid ega muid õigusi;
2. PDF-failina esitatud töö vastab täielikult kirjalikult esitatud tööle.

Mõdrikul 04.05.2023 /digiallkirjastatud/

SISUKORD

SUMMARY	4
SISSEJUHATUS.....	6
1 ÖKOLOOGILISE SÜSTEEMITEOORIA MUDEL	8
1.1 Varajane märkamine ja sekkumine.....	11
2 TUGISPETSIALISTIDE VAJALIKKUS KOOLIEELSETES LASTEASUTUSTES	14
2.1 Tugispetsialistide olemus ja praktika läbi erinevate teooriate.....	15
2.2 Koolieelsetes lasteasutustes pakutavad tugiteenused ja nende kättesaadavus.....	24
3 LÕPUTÖÖ METOODIKA JA VALIM	32
3.1 Uurimisprobleem, eesmärk ja uurimisküsimused	32
3.2 Andmete kogumine, analüüsimine ja valim	32
4 UURIMISTULEMUSED JA ANALÜÜS	35
4.1 Varajane märkamine ja tugispetsialisti sekkumine	35
4.2 Tugispetsialisti kaasamine laste ja perede probleemide lahendamisse	39
4.3 Lasteaedade juhtide hinnang tugispetsialistide vajaduse järele.....	41
4.4 Arutelu	43
KOKKUVÕTE.....	47
VIIDATUD ALLIKAD.....	49
LISAD	54
Lisa 1. Intervjuu küsimused	54
Lisa 2. Tugispetsialistide rollid haridusasutuses	55

SUMMARY

The following thesis is *The necessity of support specialists in preschool childcare facilities*.

The lack of support specialists has been a concern for many years, but as time goes on, the more this topic becomes more topical. As a result of the shortage, more and more problems are emerging in children already in kindergartens, which makes it very important that support services are provided in kindergarten as needed.

The aim of the thesis is to analyse the needs for creating support specialist positions and opportunities for early intervention and resolution of problems in kindergartens in Järva Parish. To achieve the goal of the thesis, I will set the following research questions:

1. How does early detection and the intervention of a support specialist contribute in a preschool child care institution?
2. How does the involvement of a support specialist help solve the problems of children and families in a preschool child care institution?
3. How do managers working in preschool child care institutions assess the need for the position of support specialist?

This thesis established that the need for support specialists in preschool child care institutions is high. There is a growing number of problem children who would need the support and help of support specialists. Most of the children who need help have been deprived of it because the children who need it most have been selected. Support specialists help the staff of the kindergarten to notice and solve problems that may hinder the development of children. Their support will help ensure that all children receive equal opportunities for learning and development and will increase children's chances of succeeding in the future. Thus, the need for support specialists in kindergarten is crucial.

The theoretical framework of the thesis is ecological systems theory. Based on this, the systems related to the child – the family, kindergarten and support specialists – and their impact – were studied. The theoretical part also highlights the importance of early detection and intervention. The need for support specialists in preschool child care institutions was also highlighted, the services provided in kindergartens and the duties of support specialists were described.

The author of the thesis finds that the research questions were answered and the goal was fulfilled. The results of the research showed that there are a large number of children in need, but very little help reaches them. Teachers are of the opinion that a support specialist contributes to cooperation between home and kindergarten by providing assistance and advice to both parties. There is a shortage of support specialists most of all speech therapists and special education teachers. Over the years, the number of children with speech therapy problems has increased, with whom you should start dealing already in kindergartens. The later the problem is tackled, the greater the likelihood that in the future the child will need the help of support specialists for a long time. The heads of kindergartens attach great importance to the position of support specialists, because in this case the teachers in the groups should not do social work, but would be able to engage in their main work.

Summing up, it can be concluded that noticing the peculiarities of the child and intervening at an early age will help to ensure that all children can develop their potential as much as possible and prepare for a successful future. The support specialist between the family and the kindergarten also plays a very important role. The support specialist supports both the kindergarten teacher and the family and helps to create smoother cooperation. The need for the position of specialists is great, primarily because over the years the number of children in need has increased. Teachers have been subjected to a heavy burden in which they lack the knowledge and skills to provide professional assistance to children in need. Support specialist positions have been created, but they have remained unfilled, either due to financial opportunities or not enough to offer full-time work.

SISSEJUHATUS

Tugispetsialistide puudus on murekohaks olnud juba aastaid, kuid üha enam on see muutumas aktuaalsemaks. Nagu oleme viimastel aastatel näinud, muutuvad probleemid ja kriisid (olgu need siis rahalised, keskkonnaalased, poliitilised või tervisega seotud) globaalsemaks, ettearvatumaks, keerulisemaks ja isegi saatuslikumaks. Kus iganes või kuidas probleem algab, on selle tagajärjed sotsiaalsed. See mõjutab sotsiaalteaduste rolli ühiskonnas (Leino, 2021).

Puuduse tagajärjel on tekkimas üha enam lastel probleeme juba lasteaedades, mistõttu vajavad lasteaiad endale töötama tugispetsialiste. Ka lasteaia õpetajad ei ole selleks ettevalmistatud ning see koormab ka neid. Õpetajad ei saa viia oma õppetegevusi läbi, nii et nad ei peaks mõnda probleemi lahendama. Tugispetsialiste ei ole vaja ainult selleks, et lastele probleemides abi pakkuda, vaid ka anda nõu ja toetust nii vanematele kui ka õpetajatele.

Mida varasemas eas saab laps tuge, seda parem toimetulek on tal edasises elus. Ka koolide tugispetsialistid ei oleks sel juhul ülekoormatud, sest ka neil on spetsialistidest puudus. Seda enam oleks vaja inimesi töötama juba lasteaedadesse, et ka kooliõpetajad saaksid teha oma tööd, mitte sotsiaaltööd. Tugispetsialistidest, kes enamasti lastele ja õpetajatele tuge pakuvad on logopeedid ja eripedagoogid. Alushariduse tugispetsialistide arv ametikohtade lõikes 2021-2022. aastal on 247 eripedagoogi ja 390 logopeedi. Alushariduses töötavate sotsiaalpedagoogide ja psühholoogide kohta andmed puuduvad. (Haridussilm, 2022)

Arvestades teema aktuaalsust ja tänapäeva ühiskonna muutusi on väga oluline, et koolieelsetes lasteasutustes saavad nii lapsed kui pered õigel ajal abi ning tuge. Tugispetsialisti sekkumine koolieelsetes lasteasutustes on oluline, mis aitab kaasa ennetustööle ning varajasele märkamisele. Seeläbi paraneks lastevanemate ja haridusasutuste vaheline koostöö.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida tugispetsialistide ametikohtade loomise vajadusi ja võimalusi varajaseks probleemide sekkumiseks ja lahendamiseks Järva valla lasteaedades.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitatakse järgmised uurimisküsimused:

1. Milline on tugispetsialistide olemus ja praktika läbi erinevate teooriate?
2. Kuidas aitab varajane märkamine ja tugispetsialisti sekkumine kaasa koolieelses lasteasutuses?

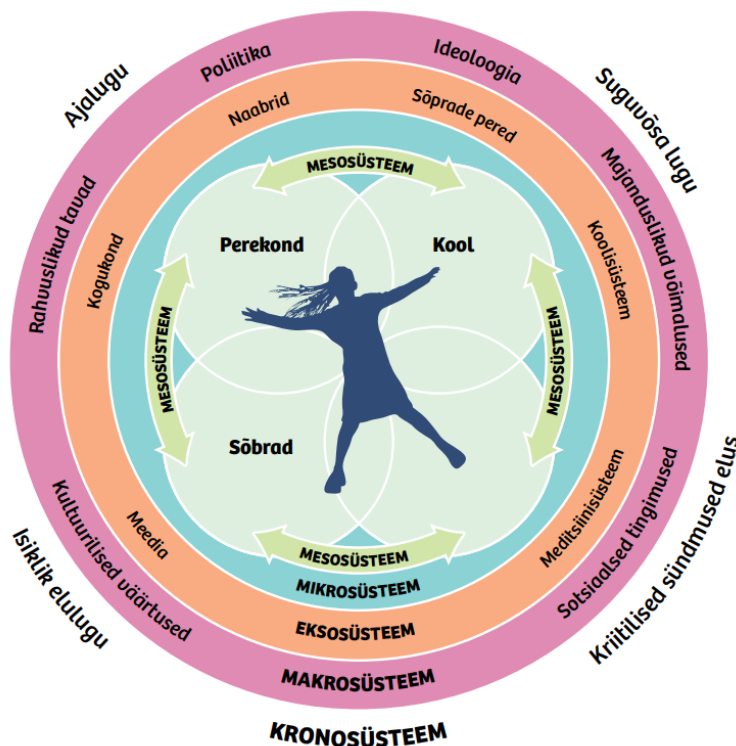
3. Kuidas aitab tugispetsialisti kaasamine lahendada laste ja perede probleeme koolieelses lasteasutuses?
4. Kuidas hindavad koolieelsetes lasteasutustes töötavad juhid vajadust tugispetsialisti ametikoha järele?

Lõputöö koosneb neljast peatükist, mis jagunevad omakorda alapeatükkideks. Esimeses antakse ülevaade Urie Bronfenbrenneri ökoloogilise süsteemiteooria mudelist ning tuuakse välja varajase märkamise ja sekkumise olulisus. Teises peatükis antakse ülevaade tugispetsialistide olemusest ja praktikast läbi erinevate teooriate, koolieelsetes lasteasutustes pakutavatest teenustest ning nende kättesaadavusest ja tugispetsialistide tööst. Kolmandas peatükis keskendutakse Järva valla koolieelsetes lasteasutustes läbiviidud uurimuse metoodikale. Neljandas peatükis antakse ülevaade uuringu tulemustest.

1 ÖKOLOOGILISE SÜSTEEMITEOORIA MUDEL

Käesolevas lõputöös toetutakse ökoloogilisele süsteemiteooriale, mille põhimõte on, et keskkond on üks tervik ning koosneb erinevatest süsteemidest, mis on tähtsad laste elus ja arengus. Ökoloogilisele süsteemiteooriale tuginevas uurimuses käsitletakse erinevaid sotsiaalseid kontekste ja nendevahelisi seoseid (Bronfenbrenner, 1979). Ökoloogilises süsteemiteoorias on olulisel kohal vastastikune mõju nii keskkondade sees kui ka vahel. Bronfenbrenneri teooria on oluline ka lasteaia kontekstis, sest lapsed veedavad suure osa oma ajast lasteaias ning nende arengut mõjutavad mitmed keskkonnategurid. Bronfenbrenneri teooria järgi mõjutavad laste arengut erinevad süsteemid (Joonis 1): mikrosüsteem, mesosüsteem, eksosüsteem, makrosüsteem ning kronosüsteem. (Bronfenbrenner, 1979)

Mudeli rakendamine võimaldab sotsiaalpedagoogidel ja teistel spetsialistidel mõista, kuidas erinevad keskkonnamõjud lapse arengut mõjutavad. See omakorda võimaldab neil luua sobivamaid keskkondi ja rakendada sobivaid meetodeid, et toetada laste arengut. Näiteks võib sotsiaalpedagoog töötada lasteaias selleks, et toetada laste sotsiaalseid oskusi ja suhteid mikrosüsteemi tasandil, ning luua terviklikke strateegiaid, et toetada lasteaia personali ja lapsevanemate koostööd mesosüsteemi tasandil. (Bronfenbrenner, 1979)

Joonis 1. Urie Bronfenbrenneri ökoloogiline süsteemiteooria (Tani-Jürisoo, 2015)

Esimeseks süsteemiks on mikrosüsteem, kus laps ja noor inimene areneb, saab kogemusi ning loob oma isikliku reaalsuse. (Tani-Jürisoo, 2015) Lapsel on mikrosüsteemiks perekond, lasteaed/kool ja eakaaslased, see tasand mõjutab tugevalt lapse arengut ja käitumist (Bronfenbrenner, 1979). Laps vajab kontaktide püsivust ja võrgustiku järk- järgulist laienemist. Liigne isoleeritus võib tekkida näiteks seoses pideva kolimisega, teise riiki elama asumisega või sõltuvusprobleemidega vanemate puhul. (Tani-Jürisoo, 2015)

Samuti keskkonnas (nt lasteaed, kodu, eakaaslaste rühmakohad), arvestades selle füüsilisi ja materiaalseid omadusi, kogevad lapsed mitmesuguseid tegevusi, rolle ja inimeste vahelisi seoseid, mis mõjutavad nende arengut. Tegevused on seotud üksikisikute tegevusega; rollid viitavad tegevustele, mida ühiskond indiviidi positsioonilt nõuab (nt lapsevanem, imik, õde-vend, õpetaja, sõber, treener). Inimeste vahelised suhted on seotud üksikisikute verbaalsete ja mitteverbaalsete reaktsioonidega üksteisele. (Bronfenbrenner, 1979)

Mesosüsteemi moodustavad kaks või enam omavahel seotud mikrosüsteemi. Mesosüsteemis ühendab omavahel keskkondi laps, kes nendest osa võtab. Ehk ta läheb üle ühest mikrosüsteemist teise (Tani-

Jürisoo, 2015). Lapse mesosüsteemiks on koduvälised asutused ja nendega seotud isikud. Näiteks võib mesosüsteem hõlmata vanema ja rühmaõpetaja kohtumist lapse käitumise teemal. See kohtumine kujutab endast sotsiaalset suhtlust lapse perekonna mikrosüsteemi liikmete ja lasteaia mikrosüsteemi vahel (Bronfenbrenner, 1979).

Eriti oluliseks muutub mikrosüsteemide vaheliste kontaktide teadlik loomine ja hoidmine üleminekufaasides (lasteaiast kooli, ühest kohast teise kolimisel, tavakoolist erikooli minekul ja vastupidi, vanglast vabanenud noore saabumisel kodukohta jne). Oluliseks on tunded, mida üleminek endaga kaasa toob, üleminekus osalevad isikud ja ülemineku kulg. Uuringud näitavad, et killustunud ehk mikrosüsteemide vahelise puuduliku suhtlemisega võrgustik suurendab käitumisprobleemide ilmnemise tõenäosust. Samuti on madalamast ühiskonnaklassist pärit laste võrgustik väiksem, lisaks on väiksem mikrosüsteemide vaheliste kontaktide arv ja nende vanematel on sageli raske leida ühist keelt teiste mikrosüsteemide liikmetega (kooli töötajad, naabrid jt). (Tani-Jürisoo, 2015)

Ekosüsteemis on juba üks või mitu keskkonda, kus laps otseselt ei osale (vanemate töökohad, haridussüsteem, kohaliku omavalitsuse ametnikud, naabrid) (Tani-Jürisoo, 2015), kuid keskkonnas muutuvad tegurid mõjutavad teda kas positiivselt või negatiivselt tema lähi võrgustiku kaudu (Bronfenbrenner, 1977).

Ekosüsteemist järgnevak süsteemiks on makrosüsteem, kus lapsele avaldavad mõju teised süsteemid, sest makrosüsteem on lapsest kaugemal asetsev tasand. Makrosüsteem hõlmab endas väärtusi, ideoloogiaid ja norme, mis on ühiskonnale ja kultuurile omased, sh ka konkreetsetes ühiskonnas kehtestatud seadused, millel on indiviidile pikaajalised tagajärjed. Näiteks lasteaias rakendatavad õppekavad ja õpetamismeetodid võivad olla seotud laiemate sotsiaalsete ja kultuuriliste normidega. (Bronfenbrenner, 1979). Laps, tema kool või lasteaed, vanemad, vanemate töökoht on kõik osa suuremast kultuurilisest kontekstist, mis ajas muutub. (Tani-Jürisoo, 2015)

Viimaseks süsteemiks on kronosüsteem, mis peegeldab muutusi ja järjepidevust ajas ning mõjutab kõiki teisi süsteeme. Toimuvad üleminekud, nagu lapse liikumine põhikoolist keskkooli või puberteedia algus. (Neal & Neal, 2013)

Kokkuvõtteks võib öelda, et ökoloogilise süsteemiteooria kasutamine lasteaias võimaldab õpetajatel ja tugispetsialistidel paremini mõista, kuidas erinevad süsteemid mõjutavad laste arengut ja õppimist ning

kuidas neid süsteeme saab muuta, et soodustada positiivset arengut. Ökoloogilise süsteemiteooria raames võib uurida, kuidas lapse kogemused kodus mõjutavad tema käitumist lasteaias, kuidas lasteaia kultuuriline kontekst mõjutab lapse enesehinnangut ning kuidas kogukonna ja riigi väärtused mõjutavad lasteaias toimuvat õppetegevust ja õppekava.

1.1 Varajane märkamine ja sekkumine

Haridusvaldkonna üheks märksõnaks on varajane sekkumine. See tähendab, et lapse erivajadust märgatakse võimalikult varajases eas ning tema arengu toetamist alustatakse esimesel võimalusel. Õigeaegselt märgatud erivajadus ja vajalik abi on alus lapse võimalikult iseseisvaks tulevikuks. (Kask & Habicht, 2016)

Varajase märkamise ja sekkumise aluses on kaks erijoont, mis annavad varajasele sekkumisele muudest lapse hariduse etappidest erineva iseloomu. Need on lapse varajane iga ning ülesande kompleksne iseloom. Et nende kahe teguriga arvestada, on vaja:

- erinevate valdkonnaga seotud spetsialistide ühendatud jõupingutusi;
- erinevate sekkumiste läbiviijate omavahelist suhtlust;
- kõigi asjaga seotud asutuste koostööd;
- vanemate (ja teiste pereliikmete) tihedat kaasatust.

Ainult selline kombinatsioon kindlustab imikutele ja väikelastele suunatud sekkumise tulemuslikkuse. (Soriano, 2005)

Laps on arenguliste erivajadustega siis, kui tema võimed, tervislik seisund või muud omadused erinevad tavapärasest nii palju, et tavapärane õpikeskkond ja õppe- ning kasvatusprotsess ei toeta tema võimete arengut piisavalt. Arengulised erivajadused võivad hõlmata erinevaid omadusi, nagu keha-, kõne-, meele- või kognitiivne puue, emotsionaalsed ja käitumisraskused, üld- või eriandekus ning keeleline või kultuuriline taust. Need erivajadused võivad mõjutada lapse võimekust õppida ja suhelda ning võivad vajada spetsiaalset tuge ja õpetamist. (Häidkind, et al., 2014)

Varajane märkamine ja sekkumine on äärmiselt oluline erivajadustega laste ja nende perede toetamisel. Varajase sekkumise eesmärk on tagada, et laps saaks abi võimalikult varakult ning et tema erivajadused ei takistaks tema arengut ja õppimist. (Häidkind, et al., 2014)

Juba enne või vahetult pärast lapse sündi märkavad raskemaid puudeid kõigepealt arstid ja lapsevanemad. Perekonna juhendamist ja vajalikke lisateenuseid koordineerivad esialgu (vanuses 0–2 a) meditsiini-asutuste spetsialistid ja kohaliku omavalituse esindaja (sotsiaaltöötaja). (Häidkind & Kuusik, 2009)

Lapse erivajadusi võidakse märgata ka alles lasteaeda tulekul, koolieelsete aastate jooksul. Tava rühmades saab varajane sekkumine alguse erivajadustega lapse märkamisest teiste laste hulgas, sobitus- ja erirühmades keskendutakse iga erivajadustega lapse arengu toetamisele. Et lasteaia pedagoog saaks varakult märgata lapse arengu mahajäämust, eripärasid või andekust, on oluline kõigi rühmade laste arengutaseme järjepidev hindamine, laste arengu perioodiline analüüsimine. (Häidkind & Kuusik, 2009)

Koolis ja lasteaias ilmnevad erinevused laste arengus kõige selgemini ning seetõttu on pedagoogide roll väga oluline, et pakkuda igale lapsele tema võimetele vastavat tuge ja abi. Kui aga pedagoogide poolt pakutud tugi osutub ebatõhusaks, siis otsitakse abi eripedagoogilt. Eripedagoogid pakuvad spetsialiseeritud tuge ja oskusi, et toetada laste arengut ja õppimist, eriti kui lapsel on erivajadused. (Kõrgesaar, 2020)

Kui kool ja lasteaed ei suuda pakkuda piisavalt tuge rühmatöö või üksioppe kaudu, siis tuleb kaaluda lapse võimalusi haridustee jätkamiseks väljaspool esmakooli. Näiteks võib olla vajalik erikool või muu spetsialiseeritud haridusasutus, et pakkuda lapsele õpetamist tema vajadustele vastavalt. Märkamine ja sekkumise kavandamine on äärmiselt oluline, ning parim abi on pädev eripedagoog. Lisaks võivad nõustajad ja rehabilitatsiooniasutused pakkuda abi nii eripedagoogidele kui ka lapsevanematele. (Kõrgesaar, 2020)

Laste arengut toetavad tingimused püütakse tagada kolme tasandiliselt, kus iga eelnev tasand on baasiks järgneva tasandi tõhusaks toimimiseks. (Häidkind, et al., 2014)

Esimeseks tasandiks on märkamine ja esialgne toetamine, mille tegevusteks on laste arengu jälgimine rühmas võimaliku mahajäämuse, eripärasuse või andekuse õigeaegne avastamine lapsevanema(te) kaasamine probleemi olemuse selgitamiseks. Selle tasandi teostajateks on õpetajad, õpetajate abid, liikumis- ja muusikaõpetajad, lapsevanemad, lasteaia logopeed ja tervishoiutöötaja. (Häidkind, et al., 2014)

Teises tasandis toimub erivajaduse hindamine, täpsem vajaduste välja selgitamine ja nõustamine. Selleks toimuvad uuringud, et hinnata konkreetse lapse arengu taset täpsemalt. Toimub pedagoogilipsühholoogiline hindamine, vajadusel suunatakse erivajadusega laps Hariduse Tugiteenuste Keskusesse, kes konkretiseerib eriabi vormi ja mahu ning suunab vajadusel lapse tema arengust lähtuvalt sobivasse erilasteaeda/rühma. Tegevuste teostajateks selles tasandis on lapse perearst, erinevad meditsiini eriala spetsialistid, lasteaia logopeed, rühmaõpetajad, liikumis- ja muusikaõpetaja, lapsevanemad ning lasteaia juhtkond. (Häidkind, et al., 2014)

Kolmandal tasandil viiakse läbi lapse arengutasemele vastav õpetus ehk sekkumine. Selle tasandi tegevusteks on arengukeskkonna kujundamisel arvestatakse last uurinud spetsialistide ja/või nõustamiskomisjoni soovitusi ning lapsevanemate soove ja arvamusi. Individualiseerimise võimalusteks on individuaalne lähenemine rühmaõpetajate ja õpetaja abide poolt, tegevuste individualiseerimine ja diferentseerimine. Õppekasvatustegevuse mahu optimeerimine, vajadusel tugiisiku teenuse rakendamine, lapsevanema kaasamine arendustegevusse ning vajadusel individuaalse õppekava rakendamine (IAK). (Häidkind, et al., 2014)

Erivajadusega lapse toetamisel on olulisteks lülideks lapsevanemad, koolieelse lasteasutuse personal ning tugispetsialistid, kellel on oma tegevussuunad, kuidas last toetada. Õpetaja saab koguda lapse arengu kohta teavet mitmel erineval viisil. Igapäevaste tegevuste käigus on õpetajal võimalik jälgida lapse käitumist ja suhtlust, samuti tema eneseteenindusoskusi. Õpetaja võib analüüsida ka lapse käelisi töid, mängu vaatluse kaudu saada aimu tema kujutlusvõimest ning sotsiaalsetest oskustest. Lapsevanemate ja teiste lapsega tegelevate täiskasvanute (nt liikumis- ja muusikaõpetaja, õpetaja abi, logopeed, tervishoiutöötaja) küsitlemine on samuti oluline allikas informatsiooni kogumisel, et saada täielik ülevaade lapse arengust. Oluline on arengu hindamisel arvestada erinevate valdkondade (sotsiaalne, füüsiline, vaimne tegevus, kõne, eneseteenindus) ja anda hinnang lapse teadmiste ja oskuste eale vastavuse kohta. Õpetaja peaks olema teadlik lapse arengu erinevatest tahkudest ning hindama neid ühtselt ja objektiivselt.. (Häidkind & Kuusik, 2009)

Koolieelsetes lasteasutustes on võimalik pedagoogidel ja lastevanematel märgata lapse erisusi ja sekkuda vastavalt. Seega on varajane märkamine ja sekkumine üks osa alusharidusest, kus on lapse toetajateks lapsevanemad, lasteaia pedagoogid ja tugispetsialistid. Lapse toetajatel on erinevad tegevussuunad, et vajalik abi võimaldaks lapsel iseseisvaks tulevikuks.

2 TUGISPETSIALISTIDE VAJALIKKUS KOOLIEELSETES LASTEASUTUSTES

Koolieelne lasteasutus on õppeasutus, mis võimaldatakse koolieast noorematele lastele hoidu ja alushariduse omandamist. Lasteasutus toetab last ja tema perekonda, soodustades lapse kasvamist ja arenemist ning tema individuaalsuse arvestamist (Koolieelse lasteasutuse seadus). Laste haridustee algab enamasti lasteaias, kus kasvatamise ja õpetamise vastutajad on põhiliselt lasteaiaõpetajad (Palts, 2013; muudetud 2018).

Ka Bronfenbrenner (1979) mikrosüsteemis on olulisteks vastutajateks perekond ja lasteaed. Lasteaiaõpetajate vastutuseks on ka laste arendamine nende individuaalsusest lähtuvalt. Seega on vaja märgata laste individuaalsust ning planeerida õppe- ja kasvatustegevused nii, et kõikide laste individuaalsed vajadused saaksid rahuldatud. Lasteaiaõpetajad ei ole selles töös üksi, vaid neid aitavad õpetaja abid. Kui meeskond märkab mõnel lapsel tõsisemaid erisusi, siis kaasatakse tugispetsialistid, kelleks enamasti on logopeed ja eripedagoog. Siis hinnatakse koos lapse arengu taset erinevates valdkondades ja planeeritakse ning viiakse ellu sekkumine. (Palts, 2013; muudetud 2018)

On oluline, et lapse tuge vajadust varakult märgataks ja osutatakse vajalikku abi. Mida varem laps abi saab, seda tulemuslikum see on. Kui lapsel on juba kooli jõudes kinnistunud mingi hääliku vaeghääldus, siis spetsialistil nõuab sellega tegelemine palju aega. Kui aga tegeleda juba lasteaias, on tulemused kiiremini tulema, kui see võib olla siis kui hakata alles kooliastmes tegelema. Seejuures võivad lisanduda ka muud toevajadused. (Vain, Talve, Saaremägi, & Jõelet, 2020)

Koos kognitiivse arengu ja kogemuste pagasi suurenemisega areneb laste sotsiaalse mõistmise võime. Sotsiaalsuse areng toimub lastel õppimise kaudu, mitte ei juhtu iseenesest. Laps õpib iseseisvalt ümbritsevat keskkonda uurides, õdede-vendade ja eakaaslastega suheldes ning täiskasvanutelt toetust ja juhiseid saades. (Tropp & Saat, 2010, lk 62)

Gutman (2013) on välja toonud, et lastel ja peredel on tänapäeval mitmeid probleeme, millega nad igapäevaelus kokku puutuvad ning mis võivad mõjutada nii laste kui pere toimimisvõimet. Samas on loodud mitmeid toetussüsteeme, sh sotsiaalteenused ja -toetused abivajajatele ning võimalus paigutada oma laps lasteaeda.

Praegusel ajal on mõistetav, et laps ei saa piisavat tuge ka lasteaias. Tugipersonalide keskmine töökoormus üsna madal, siis tõenäoliselt on ka sage olukord, kus üks inimene täidab mitmes asutuses tugispetsialisti ametikohta. Tugispetsialistidest on kohalikes omavalitsuste lasteaedades enam logopeedi ja eripedagoogi ametikohti ning vähem tugiisiku, psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi ametikohti. (Lang, Sandre, Kallaste, & Sõmer, 2021)

Ka lapsevanemad on andnud oma hinnangu, milliseid tugiteenuseid nemad enim vajaksid. Toodi välja, et kohalike omavalitsuste lasteaedades vajatakse kõige rohkem logopeede, eripedagooge ning tugiisikuid. Palju väiksem nõudlus on psühholoogide ja sotsiaalpedagoogide järele. Eeldades, et vastamata jätnud omavalitsustes on tugispetsialistide lisavajadus sama suur kui vastanutel keskmiselt, siis on kokku vaja juurde 453 tugiisikut, 395 logopeedi, 359 sotsiaalpedagoogi, 325 eripedagoogi ja 279 psühholoogi. (Lang, Sandre, Kallaste, & Sõmer, 2021)

On tulnud mõtteks, et logopeedilist ja eripedagoogilist abi pakkuda kodulasteaiast kaugemal asuvates tõmbekeskustes. Sest kohalikele omavalitsustele asuks see lähemal ning oleks nii kulukas ja abiks lastele, seda abi vajavad. Kaugemal asuvate tõmbekeskuste külastamine võib olla ebamugav ja kulukas, eriti kui lapsevanemal on puudulik majanduslik võimekus või puudub transport. Lisaks võib see põhjustada tõrjutust ja ebavõrdsust nende laste jaoks, kellel ei ole võimalust külastada selliseid keskuseid. (Kõrgesaar, 2020)

Kokkuvõtvalt võib öelda, maailma muutumises on lastel ja peredel tekkimas probleeme, millega nad igapäevaelus kokku puutuvad ja võivad jääda hätta. Väga oluline on märgata puudujääke individuaalselt lähtuvalt oskustes, et neid võimalikult kiirelt lahendama saaks hakata. Nendest puudujääkidest võib edasi areneda probleemne käitumine. Tugispetsialistide õigeaegne sekkumine aitab ära hoida raskused laste arengus ning abistada ka abivajavat pere. Tugispetsialistide puudus on suur. See on tekkinud sellest, kas ei ole piisav arv elanikke, et kallidus ei oleks nii suur ja nõudlust selle järele pole piisavalt. Hea märk on see, et ka kohalikud omavalitsused märkavad, et probleeme on piisavas mahus, et pakkuda tugiteenuseid.

2.1 Tugispetsialistide olemus ja praktika läbi erinevate teooriate

Kiiresti muutuvas maailmas tuleb igal inimesel leida oma koht ühiskonnas, enese teostamise võimalused ja toimetuleku teed. Alguks selleks tehakse juba lapseas, kus hakkavad välja kujunema vastavad omadused, ellusuhtumine, väärtushinnangud, põhihoiakud ja toimetulekustrateegiad. Lapseas otsustub

suurel määral ka indiviidi võime omandada haridust - tehtud vead on küll mõningal määral parandatavad, aga selleks on vaja peale lisaaja ja jõupingutuste muid soodustavaid tegureid. (Kraav & Mikser, 2006)

Tugispetsialistid on spetsialistid, kelle ülesandeks on pakkuda tuge õpilastele, kes vajavad erilist abi ja toetust nende akadeemilises, sotsiaalses või emotsionaalses arengus. Tugispetsialistide rollid ja vastutus erinevad sõltuvalt nende töökohast, kuid nende töö hõlmab sageli individuaalset ja grupidööd, nõustamist, õpetamist, sekkumist ning koostööd õpetajate, lapsevanemate ja teiste spetsialistidega. Erinevad teooriad ja lähenemised võivad aidata tugispetsialistidel mõista õpilaste vajadusi ja valida sobivaid meetodeid nende toetamiseks. Sotsiaalpedagoogid lähtuvad oma töös sotsiaalpedagoogikast, eripedagoogid eripedagoogikast, logopeedid logopeediast ja psühholoogid psühholoogiast.

Sotsiaalpedagoogika koosneb teooriast ja praktikast. See rõhutab mõtte ja tegevuse, teooria ja praktika ühtekuuluvust ning vastastikust mõju. Teooria ja praktika suhe ei ole probleemide vaba ning seda võib käsitleda ja määratleda, lähtudes mitmesugustest aspektidest. (Hämäläinen, 1999)

Sotsiaalpedagoogika teooriat võib luua erisuguste mõistekonstruktsioonide baasil. See, missuguste mõistete abil sotsiaalpedagoogika teooriat arendatakse, sõltub asjaolust, kuidas käsitletakse sotsiaalpedagoogika lähtekohti ja ülesandeid teadusena, koolitus- ja tööalana (enesemääratlusteooriad), millest nähakse moodustuvat sotsiaalpedagoogika teaduslik alus (raamteooriad) ning milliseid tööviise nähakse kuuluvat sotsiaalpedagoogilisse praktikasse (meetoditeooriad). Sotsiaalpedagoogika põhimõisted puudutavad eelkõige tegevusideed ja -traditsioone ning tegevuse eesmärgid ja viise. (Hämäläinen, 1999)

Sotsiaalpedagoogika õpingute peaülesanne on pühendada õppija sotsiaalpedagoogika teooriasse ja selle kesksesse mõistetes ning seega juhtida ta sotsiaalpedagoogilise küsimuseasetuse ja mõtteviisi mõistmisele. Sotsiaalpedagoogiline lähenemine algab sotsiaalpedagoogilise vaatepunkti omaksvõtmisest. Sotsiaalpedagoogilisest teooriast võib rääkida vähemalt kolmes põhitähenduses:

1. Enesemääratlusteooriana, mis püüab vastata küsimusele, mis on sotsiaalpedagoogika.
2. Raamteooriana, mis koosneb sotsiaalpedagoogilise tegevuse teaduslikku alust moodustavate teadusalade teooriatest.
3. Meetoditeooriana, mis käsitleb sotsiaalpedagoogilisi töömeetodeid. (Hämäläinen, 1999)

Need teooriatüübid põimuvad tegelikkuses üksteisega. Hämäläinen (1999) on öelnud, et see, mida me sotsiaalpedagoogika all mõistame, on seotud lähedalt nii sellega, milliseid raamteooriaid peame sotsiaalpedagoogilises mõtlemises ja tegevuses kõige olulisemaks, kui ka sellega, milliseid tööviise eelistame praktilises tegevuses. Sotsiaalpedagoogika üldine teooria, enesemääratlusteooria analüüsib sotsiaalpedagoogika põhisisu, kujundab sotsiaalpedagoogilise küsimuseasetuse iseloomu, eritleb selle põhimõisteid ning määratleb sotsiaalpedagoogika asendit teadusena, õppeainena ja ühiskonna tegevussüsteemina. (Hämäläinen, 1999)

Raamteooriad puudutavad eelkõige neid nähtusi, millega sotsiaalpedagoogilises töös kokku puututakse, mistõttu see, kuidas käsitletakse sotsiaalpedagoogilise töö objekti ja põhisisu, määrab selle raamteooriad ning vastupidi. Samuti on teoreetilise enesemääratluse ja tööviisidele aluseks olevate meetoditeooriate suhtega. Üksteisega on seotud ka raamteooriad ja meetoditeooriad. (Hämäläinen, 1999)

Sotsiaalpedagoogika on teooria ja praktika töötamiseks laste ja noorte ning täiskasvanutega erinevates olukordades. Selle praktika sõltub olukorrast ja inimestest, kellega on vaja töötada. Kuid seda toetavad põhiväärtused ja humanistlikud põhimõtted, mis rõhutavad inimeste tugevusi, inimeste laiemasse kogukonda kaasamise olulisust ning eesmärgist vältida sotsiaalseid probleeme. (Holthoff & Eichsteller)

Sotsiaalpedagoogiline tegevus ehk praktika, sünnib sellest, et tegijad mõtlevad sotsiaalpedagoogiliselt. Ametialaselt tähendab see eelkõige, et inimene kujundab oma töö lähtekohad ja eesmärgid sotsiaalpedagoogilisest teooriast lähtudes ning mõtleb neis mõistetes, millest koosneb sotsiaalpedagoogika teoreetiline enesemääratlus (Hämäläinen, 1999). Storø (2012) on öelnud, et sotsiaalpedagoogika praktiseerimist võib mõista kui koondnimetust pedagoogilise suunitlusega praktikate kohta, mis põhinevad professionaalsel hinnangul ja mida tehakse tavalistes igapäevastes olukordades. Need on suunatud abi vajavatele lastele ja noortele või olukordadele, kus abivajadust on võimalik ennetada, ning nende peredele, võrgustikele ja lähi keskkonnale. Töö põhieesmärk on kaasamine kogukonda. Sekkumised juhinevad väärtustest ja teooriast.

Eestis on sotsiaaltöö ja sotsiaalpedagoogika kattumine seotud sotsiaalsete probleemidega nagu töötus, vaesus või rahaline ebakindlus. Koolides nähakse alati tõsisemaid probleeme, sest lapsed kannatavad, kui peres on midagi valesti. Sotsiaalpedagoogika ja sotsiaaltöö sisu on Eestis erineva eesmärgiga. Sotsiaalpedagoogika tegeleb laste ja noorukitega ning sotsiaaltöö sihtgrupiks on täiskasvanud. Eestis kehtivad ka erinevad kutsestandardid nii sotsiaaltöötajatele kui ka sotsiaalpedagoogidele. Kui nimetada

ühthe põhimõttelist erinevust nende kahe ameti vahel, siis sotsiaaltöötajad kui ka lastekaitsetöötajad võivad jagada sotsiaaltoetusi, kuid sotsiaalpedagoogide tööriistad on ainult sõnad ja võrguteave. (Leino, 2021)

Sotsiaalpedagoogika tähtsaimaks osaks on inimeste vajaliku aluse loomine ja aitamine eneseabile. See tähendab teadlikku enesearendamist, iseseisvust, inimese eneseteostust igapäevaelus, tegutsemist moraalse isiksusena oma elukäigu mõjutamist ning vastutuse enda peale võtmist. Oma sotsiaalsete kohustuste teadvustamine ja valmisolek kogukonnas osalemiseks on mõned sotsiaalpedagoogilise orientatsiooni tunnused. Selle kontseptsiooni eesmärk on arendada kollektiivi hariduslikku potentsiaali ja võimaldada inimestel arendada oma ainulaadseid vaatenurki. Sotsiaalpedagoogid töötavad tavaliselt lastega ja noortega, kuid võivad abistada ka täiskasvanuid, kes vajavad toetust ja juhendamist sotsiaalsetes küsimustes. Sotsiaalpedagoogid aitavad kaasa üksikisiku sotsiaalsele arengule ning aitavad neil kohaneda ja toime tulla erinevate elusituatsioonidega.

Me elame mitmekesisel maailmas, kus iga inimene on ainulaadne ja eriline füüsilise struktuuri, psühholoogilise koosseisu, sotsiaalsete kalduvuste ja käitumuslike, emotsionaalsete pädevuste, haridusliku ja sotsiaalmajandusliku tausta erinevuse tõttu. Selle tulemusena tuleb laps siia maa peale oma ainulaadsete keha ja vaimu võimete ja võimekusega. Mõnedel on õnn omada erakordseid võimeid või võimeid, samas kui teised on keskmised või kannatavad isegi nii paljude puudujääkide ja puuduste all alates nende sünnist. Seda lõhet laste võimete ja võimekuse vahel, mis on seotud nende õppimise, kohanemise ja arenguga, mis leiti nende sünnihetkel, võib veelgi suurendada nende toitumises ja hariduses esinevate keskkonnaerinevuste olemus. Selle tulemuseks on nende tembeldamine erakordselt kõrgemateks või alaväärtuslikeks, võimekateks või võimetuteks oma isiksuse arengu ühes või teises aspektis. (Kazmi & Ali, 2021)

Ühiskonna inimesed peavad neid isikuid erandlikeks, kes erinevad oluliselt normaalsetest inimestest vaimselt, füüsiliselt, sotsiaalselt või emotsionaalselt. Eripedagoogika oma lihtsas tähenduses tähistab hariduse tüüpi, mis on oma olemuselt üsna spetsiifiline ja eriline. See hõlmab kõiki hariduse aspekte, mida kohaldatakse erakordsete laste suhtes, nagu füüsilised, vaimsed, ebasoodsas olukorras olevad lapsed ja andekad lapsed. (Kazmi & Ali, 2021)

Eripedagoogika tähendab mitmesuguseid haridus- ja sotsiaalteenuseid, mida avalik-õiguslik koolisüsteem ja muud haridusasutused pakuvad kolme- kuni 21-aastastele puuetega inimestele. Seda

tuntakse ka kui erivajadustega inimeste haridust, toetatud haridust, erakorralist haridust, eripedagoogikat, kus on tavaks harida õpilasi viisil, mis vastab nende individuaalsetele erinevustele ja erivajadustele. (Kazmi & Ali, 2021)

Eripedagoogika ei soovi puudujääki kõrvaldada, vaid pakub välja haridusstrateegiad, et muuta subjekt autonoomseks ja eneseteadlikuks, võimeline oma piirides toimima igapäevases sotsiaal-kultuurilises keskkonnas ilma pideva tõrjutuse tundeta, muutes seega arusaama, et puudega inimene on puudega kogu eluks. (Masala, 2017)

Eripedagoogika viitab laste haridusele, kes erinevad sotsiaalselt, vaimselt või füüsiliselt keskmisest sellisel määral, et nad vajavad tavapäraste koolitavade muutmist. See teenindab emotsionaalsete, käitumis- või kognitiivsete häiretega või intellekti-, kuulmis-, nägemis-, kõne- või õpiraskustega lapsi, andekaid lapsi, kellel on arenenud akadeemilised võimed, ning kurtuse, vaeguste, ortopeedilise või neuroloogilise pimeduse, kõnehäire, psüühikahäirega lapsi. (Kazmi & Ali, 2021)

See hõlmab ka õpiraskusi (näiteks düsleksia), kommunikatsioonihäireid, tundeelu- ja käitumishäireid (näiteks ATH), füüsilisi puudeid (lihasdüstroofia) ja arenguhäireid (näiteks autismi spektri häired, sealhulgas autism ja Aspergeri sündroom ning intellektipuue) ja paljusid muid puudeid. (Kazmi & Ali, 2021)

Eripedagoogika loobub mõistest "normaliseerida" mis tahes subjekt või soov neid "kiirendada", vaid pigem võtab omaks võimaluse tuua erivajadustega subjektist välja kogu potentsiaal ega näe inimest "puudega". (Masala, 2017)

Eripedagoogika põhineb põhimõtetel, milleks on:

- Individuaalsed erinevused: Iga indiviid on ainulaadne omal moel, st igal lapsel on oma võimed, probleemid ja vajadused, eristades seega ühte last teisest.
- Null tagasilükkamist: kõigile puuetega lastele tuleb anda tasuta ja asjakohane haridus ilma igasuguse diskrimineerimiseta.
- Individuaalne haridusprogramm: Erivajadustega õpilane vajab teatud osa päevast individuaalset lähenemist eraldi ruumis.
- Kõige vähem piirav keskkond: tuleks julgustada erivajadustega lapsi õpetama ja koolitama koos teiste lastega tavaklassis kõige väiksemate piirangutega.

- Vanemate osalus on oluline tegur eripedagoogika protsessis. Kui vanemad osalevad aktiivselt erilistele lastele suunatud õppe- ja kasvatustegevustes, võib see tugevdada lapse arengut ja parandada tema õpiedukust. (Kazmi & Ali, 2021)

Kokkuvõtteks saab öelda, et eripedagoogika eesmärk on tagada, et kõik õpilased, olenemata nende erivajadustest, saaksid võrdse võimaluse saada kvaliteetset haridust. Eripedagoogika aitab õpilastel ületada takistusi ja arendada oma oskusi ning võimaldab neil saavutada oma täielikku potentsiaali. Eripedagoogid töötavad koos õpilaste, nende vanemate ja õpetajatega, et välja selgitada õpilaste tugevused ja nõrkused ning leida sobivad meetodid, kuidas õpilasi õpetada. Eripedagoogid võivad kasutada erinevaid meetodeid, et aidata õpilastel õppida, sealhulgas individuaalset õpet, rühmatööd, visuaalseid abivahendeid, lihtsustatud juhendeid ja kohanemisstrateegiaid.

Logopeedia on eripedagoogika haru, mis uurib kõne defekte ning töötab välja vastavaid ravipedagoogilisi ja ennetavaid abinõusid. Seega jaguneb logopeedia kui teadus kahte ossa:

- meditsiinilise kallakuga logopatoloogia, mis tegeleb kõnepuute etioloogia, patogeneesi, sümptomatoloogiaga;
- pedagoogilise kallakuga logoteraapia ehk harjutusravi, mille abil kõnet arendatakse. Et nimetatud ülesandeid täita, on vaja tunda kõne psühholoogiat ja patopsühholoogiat, kõne olemust ja arenemist, väikelapse kõne ealisi iseärasusi. (Espe, 1973)

Maimikute (1.- 3. a.) kõnes esinevad kõnehälbed s.o kõrvalekalded normikohasest kõnest, on seotud lapse arengu iseärasustega ja need kaovad tavaliselt koolieelsel perioodil. Kodus ja lasteasutuses osutatakse tähelepanu kõne arendamisele, et lapsed omandaksid kooliminekuks normaalsed kõneharjumused ja küllaldase sõnavara. Kuid mõningatel juhtudel ei saa kõne normaalselt areneda ja tegemist on patoloogiliste kõnehälvete, kõnepuute ehk -defektidega. (Espe, 1973)

Meditiiniline sekkumine on vajalik orgaaniliste puute, nagu lõhikuulaesuse ja -huulsuse, väära hambumuse ja teiste kõneelundite vigade puhul. Ent väikelapseas tuleb ette ka niisuguseid patoloogilisi hälbeid, mille puhul äärmised kõneorganid on veata näiteks kõnehilistus, kõne täielik puudumine, samuti ka üksikute häälikute väär hääldamine. Sellisel juhul on tegemist kõnepuudega isik, kes vajab eriõpetamist. (Espe, 1973)

Kõnehälbed mõjustavad lapse psüühika kujunemist, takistavad tunnetusprotsesside kulgemist, tõkestavad laste suhtlemist kaaslastega, halvavad suulise ja kirjaliku väljendusoskuse omandamist, kitsendavad kujutluste ja arusaamade kujunemist, lõpuks takistavad edukat õppetööd ja põhjustavad mahajäämust koolis. Ebanormaalselt arenenud kõne on lapse arengu peetuse põhjusi. Hilinenud või ebapiisav tähelepanu kõnehälvikule põhjustab sageli kasvatusraskusi, vääristunud psüühikat, sobimatust kollektiivi, millega kaasnevad iseloomu reaktsiooniga ilmnevad muutused (kinnisus, usu kaotamine oma võimeisse, negativism jne). (Espe, 1973)

Logopeedia eesmärk on lülitada kõnehäirega isik kui täisväärtuslik isiksus sotsiaalsesse keskkonda. Sellest kasvavad välja ülesanded:

- 1) leida teed kõnepuute ennetamiseks ja võimalikult varaseks avastamiseks,
- 2) toetada kõnehälviku loomulikku püüdlust defektist vabaneda, või kui see ei ole võimalik, kasvatada sellest üleolekut,
- 3) välja töötada ja täiustada logopeedilise töö meetodeid. Neid ülesandeid on võimalik täita üksnes kõnehälvikute spetsiaalse õpetamise ja kasvatamise seaduspärasuste uurimisega, mis omakorda eeldab laste võimete, kuid ka kõnedefekti olemuse tundmist. (Espe, 1973)

Logopeedia kasutab üldpedagoogilist kõne arendamise meetodit, millele lisanduvad erivõtted harjutusravi rakendamisel. (Espe, 1973)

Kõnetegevuse keerukas süsteem, kõne funktsioonide mitmekesisus ning kõne mõju lapse psüühilisele ja intellektuaalsele arengule tingib kõrvalekallete arvukuse; kõnepuuded erinevad laadilt, olemuselt, avaldumise raskuse astmelt, tekkeaja ja -põhjuste poolest, oma mõjult psüühikale. (Espe, 1973)

Logopeedia õpetus teadusliku meetodi arenedes on tunduvalt muutunud kõnehäirega isiku uurimise põhimõtted. Need on järgmised:

- 1) defekti tekke ja arengu jälgimine,
- 2) suulise ja kirjaliku kõne kõigi komponentide- hääldusliku, sõnavaralise ja grammatilise külje kontrollimine,

3) teiste psüühiliste protsesside (mälu, tähelepanu, fantaasia), samuti isiksuse iseärasuste ning lapse intellektuaalse arengu arvestamine seostamine kõne arengu tasemega. Väga tähtis on välja selgitada esmane defekt, mis põhjustab sekundaarseid muutusi. (Espe, 1973)

Eriti on tõusnud logopeedia osatähtsus koolieelses kasvatuses tänu kõnepuute ennetamise pedagoogiliste teede otsimisele. Kõnedefektide kõrvaldamiseks on samuti koolieelne iga kõige sobivam, sest sel ajal on aju tasakaalustamise võimalused kõige suuremad. Logopeedilisel uurimisel tuleb tähelepanu pöörata kõne igakülgse kontrollimise kõrval ka kõnehäirega isiku sotsiaalsetele suhetele, tema seisundile kollektiivis. (Espe, 1973)

Lähtudes kõne sotsiaalsest funktsioonist, tuleb eelistada harjutusravi kollektiivis (erilasteaedades, koolides, kõneravirühmades). Kuid logopeediline töö ei saa piirduda ainult ravi-pedagoogiliste asutuste (kõneravi kliinikud, logopeediakabinetid, erikoolid) jõupingutustega, vaid kaasata tuleb kõnehäirega lapse perekond, õpetajad (lasteaias, koolis). (Espe, 1973)

Kõneravi lõppeesmärk on kõnehäirega isiku sotsiaalne kohandumine. Kõneravi edukuse tagab üksnes spetsialistide, sageli mitme eriala arstide, logopeedi ja õpetajate tihe koostöö; pole õige püüda üksiknähte eraldi kõrvaldada. (Espe, 1973)

Logopeedi ülesandeks on laste ja täiskasvanute kõneravi ning normaalse ellusuhtumisega isiksuse kujundamine, mõnikord ka vääristunud iseloomu ümberkasvatamine. See nõuab logopeedilt põhjalikke erialaseid teadmisi ühes naaberteaduste seisukohtade rakendamise oskusega. Ta peab olema avara silmaringi ja mitmekülgsete huvidega inimene, et suuta mõjustada mis tahes hariduse ja huvidega kõnehäirega isikut. Logopeed peab olema juurdlevad vaimuga, sügavalt tundma inimlikku psüühikat ja omama taktitunnet, et luua kontakt igas vanuses ja erineva arengutasemega inimesega ning leida õiged võtted tema või defekti kõrvaldamiseks. Logopeed peab olema kõigutamatult rahulik, lõpmata kannatlik, järjekindel ja visa, et ikka ja jälle korrata koos kõne häirega isikuga vajalikke harjutusi ning harjutamist huvitavaks teha. Ta peab omama lakkamatut optimismi ja kindlalt uskuma edusse. Ainult piiritu armastus defektse lapse vastu ja soov teda iga hinna eest aidata annab logopeedile võtme, millega ta avab oma patsiendile tee paranemisele. (Espe, 1973)

Kokkuvõtteks võib öelda, et logopeedi tööks on aidata ja ennetada kõnehäiretega isikuid. Logopeedia alused on vajalik defektide varaseks avastamiseks ja lapse õigeaegseks suunamiseks spetsialistide juurde.

Kui logopeedi töö on tulemuslik, kui tal on võimalik kõne parendada või kujundada selline isiksus, kes leiab vastavalt oma võimetele ühiskonnas koha. Logopeediline töö saab ka olla edukas vaid siis, kui logopeedi püüdlusi toetavad kõnehäirega isikut ümbritsevad inimesed: lasteaiaõpetajad kooliõpetajad, lapsevanemad, õed-vennad.

Psühholoogia võib mängida olulist rolli lasteaia kontekstis, aidates lastel arendada nende kognitiivseid, sotsiaalseid ja emotsionaalseid oskusi ning aidates õpetajatel paremini mõista laste käitumist ja arengut. Olenevalt lasteaiast võib nendega koostööd teha kas psühholoog või koolipsühholoog.

Psühholoogia on teadus, mis käsitleb psüühika olemust, avaldumisvorme, toimimise seaduspärasusi ning selle osa looduses ja ühiskonnas. See on teadus, mille raames kirjeldatakse mõõdetakse elusorganismide, eelkõige inimese käitumist elamusi, tuvastamaks kindlaid seaduspärasusi psüühilistes protsessides ja nendega seotud välises käitumises. Psühholoogia uurib, kuidas väline mõjustus muutub sisemiseks vaimseks reageeringuks ja tegevuse regulaatoriks. (Bachmann & Maruste, 2011)

Psühholoogias kasutatavale metodoloogiale esitatavateks põhinõueteks on objektiivsus ja evolutsioonilisus. See tähendab et psüühilisi nähtusi uuritakse täpselt kontrollitavates tingimustes, objektiivsetele mõõtmistele ja kirjeldustele toetudes ning nende nähtuste arengut muutumist arvesse võttes. (Bachmann & Maruste, 2011)

Üks või teine psüühiline omadus võib esineda paljudel inimestel, kuid erineval määral. Kõik oskavad lugeda, kuid lugemisoskuse tase on erinev. Kõik täidavad tööülesandeid, kuid ühe tööalased võimed ja oskused on vaieldamatult suuremad kui teisel. Sellest järeldub, et igal psüühilisel kvaliteedil on oma kvantitatiivne külg seega on psüühilised nähtused ja nendele tuginev käitumine mõõdetavad. (Bachmann & Maruste, 2011)

Psühholoogid uurivad erinevaid inimkogemusi, mis on oma olemuselt peamiselt isiklikud või privaatsed. Need võivad ulatuda unenägude kogemustest, teadlikest kogemustest erinevatel eluetappidel ja kogemustest, kui teadvust muudetakse meditatsiooni või psühhedeelsete ravimite kasutamise kaudu. Selliste kogemuste uurimine aitab psühholoogil mõista indiviidi isiklikku maailma. (Singh, 2012)

Psüühikanähtused, mis isikule endale on antud otseselt, nii-öelda esimese isiku väljavaates, avanevad teistele ja üldsusele kaudselt, kirjeldatuna nii-öelda kolmanda isiku väljavaates. Nende kahe perspektiivi vahel asubki psühholoogiline mõõtmine. Mõõdetakse tähelepanu, mälu, temperamendi, intelligentsuse

jms erisusi. Psühholoogiline teave, eelkõige psühholoogia seaduspärasused, on kontrollitud objektiivselt mõõdetavate ja tuvastatavate muutujate alusel. Muutujateks võivad olla subjektide (katsealuste) omadused (nt vanus, sugu, füsioloogilised erisused), keskkonnaomadused ja -mõjurid, füsioloogilised seisundid ja protsessid, toimingud, ajalised ja ruumilised tegurid ja tingimused, tegevuste struktuur, liik ning tase jpm. (Bachmann & Maruste, 2011)

Seega on psühholoogias peamiseks uurimisüksuseks individuaalne inimene ja tema kogemused, psüühilised protsessid ja käitumine. Individuaalsete erinevuste mõistmine aitab psühholoogil eristada normatiivset (tavapärast, aktsepteeritud) ja ebanormaalset (hälbivat, ebatavalist) käitumist. Psühholoogial kui distsipliinil suur ulatus. See mitte ainult ei uuri inimesi kogu eluea jooksul, vaid püüab uurida ka vaimseid protsesse ja potentsiaale, et hõlbustada parema elukvaliteedi saavutamist. (Singh, 2012)

Kokkuvõttes võib psühholoogia pakkuda lasteaia kontekstis palju väärtuslikke vahendeid laste tervise, arengu ja heaolu toetamiseks ning õpetajatele parema arusaama saamiseks laste käitumisest ja arengust. Psühholoogia uurib inimest ja tema kogemusi, psüühilisi protsesse ja nende käitumist.

2.2 Koolieelsetes lasteasutustes pakutavad tugiteenused ja nende kättesaadavus

Koolieelsetes lasteasutustes tagatakse lastele vajaduse korral erinevad tugiteenused, sealhulgas logopeedi ja eripedagoogi teenused, kui lapsel on nende teenuste vajadus. Tugiteenuste rakendamiseks ja korraldamiseks peab lasteasutuse direktor looma sobivad tingimused ning tema vastutab nende teenuste korraldamise eest. (Koolieelse lasteasutuse seadus, 1999; viimati muudetud 2018)

Tugispetsialistide teenus on õppeprotsessis lapse arengut, võimetekohast õppimist ja sotsiaalseid oskusi toetav logopeedi, eripedagoogi, koolipsühholoogi või sotsiaalpedagoogi teenus (Lisa 2).

Tugispetsialisti ülesanded hõlmavad õpilase abi- ja toetusvajaduse väljaselgitamist, õpilase arengu hindamist ning õpetajate ja teiste spetsialistide nõustamist õpilase õppe- ja arendustegevuste planeerimisel ning sobivate õppemeetodite, -vormide, õppematerjalide ja abivahendite valimisel ja kohandamisel. Tugispetsialist Lisaks nõustab tugispetsialist kooli juhtkonda, õpetajaid ja kooli töötajaid erivajadustega õpilaste õppe korraldamisel ning koostöös teiste spetsialistidega aitab luua õpilase vajadusi arvestava arengu- ja õpikeskkonna. Tugispetsialist nõustab ka vanemaid ja peret lapse arengu

ja toimetuleku toetamisega seotud küsimustes ning teeb vajadusel koostööd teiste spetsialistidega, et pakkuda õpilasele vajalikku tuge.

Tugispetsialist:

1. selgitab välja lapse abi- ja toetusvajaduse, hindab lapse arengut ning teeb koostööd õpetajate ja teiste spetsialistidega lapse õppe- ja arendustegevuste planeerimisel ning sobivate õppemeetodite, -vormide, õppematerjalide ja abivahendite valimisel ja kohandamisel;
2. toetab ja suunab last probleemide lahendamisel ning kavandab ja viib läbi sekkumisi, mis aitavad toetada lapse arengut, toimetulekut ja sotsiaalset tegevusvõimet;
3. nõustab koostöös teiste tugispetsialistidega kooli juhtkonda, õpetajaid ja kooli töötajaid erivajadustega õpilaste õppe korraldamisel ning aitab luua õpilase vajadusi arvestava arengu- ja õpikeskkonna;
4. nõustab ka vanemaid ja peret lapse arengu ja toimetuleku toetamisega seotud küsimustes ning teeb vajadusel koostööd teiste spetsialistidega, et pakkuda õpilasele vajalikku tuge;
5. teeb vajadusel koostööd meditsiini-, rehabilitatsiooni-, sotsiaalvaldkonna jm spetsialistidega õpilasele vajaliku toe pakkumiseks. (Tugispetsialistide teenuse kirjeldus ja teenuse rakendamise kord, 2018)

Kohalike omavalitsuste ja haridusasutuste (koolide, lasteaedade, kutsekoolide) esindajad on kurnud, et tugispetsialistidest (logopeedid, sotsiaalpedagoogid, psühholoogid, eripedagoogid) on suur puudus. Puudus oli juba 2015/2016 aastal ja seda on siiani. (Kolnes & Konstabel, 2018)

Koolieelse lasteasutuse seadusega on ette nähtud, et lasteasutuse pidaja loob võimalused tagada lapsele vajaduse korral logopeedi ja eripedagoogi või muu tugiteenus, mille rakendamist korraldab direktor (Koolieelse lasteasutuse seadus, 1999; viimati muudetud 2018). Kuid uuringute järgi tuleb välja, et tugiteenused ei olegi vajalikul määral ja mahus kättesaadavad. (Vain, Talve, Saaremägi, & Jõelet, 2020)

2020. aastal läbi viidud küsitlustest selgus, et kümne protsendi hinnangul saavad lasteaeda lapsed vajalikku tuge. Lasteaedades 54% hinnangul saavad lapsed enamjaolt, kuid mitte täielikult vajalikku tuge. Ülejäänud juhtudel hinnati toe saamine puudulikuks või ebapiisavaks. Pooled omavalitsused hindasid, et nende lasteaedades on tugiteenused enamjaolt, kuid mitte täielikult kättesaadavad. (Vain, Talve, Saaremägi, & Jõelet, 2020)

Kuna lasteaedades on märgatavalt vähem tugispetsialiste ning ka õpetajad on saanud vähem laste toetamise koolitusi, siis sageli puuduvad lasteaia personalil oskused lapsi toetada. (Vain, Talve, Saaremägi, & Jõelet, 2020)

Tulemused näitasid, et kuigi haridusasutustes töötavate tugispetsialistide arv on aastatega suurenenud, on jätkuvalt arvestatav hulk tugispetsialiste nii koolides kui ka lasteaedades puudu. Lasteaiad, kes on vastanud, on öelnud, et nemad vajaksid juurde vähemalt 45 täistööajale taandatud ametikoha koormuse jagu spetsialiste. Kui laiendada tulemusi kõikidele lasteaedadele, on tugispetsialistide vajadus veelgi suurem. Suurim on vajadus logopeedide järele. Logopeedi teenus on lasteaias justkui hästi kättesaadav, kuid paljud lasteaiad tõid välja, et vastates peeti silmas eelkõige erirühmade lapsi. Tavarühmalapsed peavad logopeedi abi ootama pikka aega või jäävad üldse sellest ilma. (Vain, Talve, Saaremägi, & Jõelet, 2020)

Vaatamata sellele, et teenuste pakkumine on olemas, ei ole see sageli piisav nõudluse rahuldamiseks. Kohalike omavalitsuste arvates on peamiseks probleemiks, miks ei saa pakkuda teenust, tugispetsialistide puudus. Kuigi tugispetsialistide puudus on laialdane ning kaasava hariduse tagamiseks kasvav, siis ei ole lasteaedades täiskoormusega töökohta võimalik tugispetsialistidele pakkuda. Seda põhjusel, et tavaliselt ei ole lasteaias tugiteenust vajavate laste arv piisavalt suur, et tugispetsialist saaks täiskoormusega töötada. (Lang, Sandre, Kallaste, & Sõmer, 2021)

Enamasti pöörduakse haridusasutuses tugispetsialisti poole siis, kui lapse igapäevane toimetulek on takistatud ning vaja läheb tugispetsialisti erialateadmisi takistuste ületamiseks. Abi otsija on teinud tugispetsialisti poole pöördumisega olulise sammu: ta on andnud tugispetsialistile teada, et raskuse ületamiseks ei ole piisanud seni proovitud tegevustest. Tugispetsialisti töö on hinnata abivajaduse olemust ning pakkuda lahendusi, vajadusel sekkuda ise ja/või kaasata teisi täiskasvanuid. On oluline, et tugispetsialiste rakendataks just nendes rollides, milleks nad on valmistunud. (Talussaar, et al., 2022)

Sotsiaalpedagoogi ülesanded

Sotsiaalpedagoog on spetsialist, kelle töö eesmärk on toetada isiku arengut, korraldada sotsialiseerumistugi ning seda arendada. Sotsiaalpedagoog kasutab oma töös erinevaid pedagoogilisi meetodeid ning teeb tihedat koostööd teiste spetsialistide ja võrgustikupartneritega. (Kutsestandardid: Sotsiaalpedagoog, tase 7, 2023)

Sotsiaalpedagoog aitab ennetada ja lahendada konfliktsituatsioone peredes, samuti õpetajate ja lapse vanemate vahel ning aitab kaasa perekonna rehabilitatsioonile. Tema ülesanded koolieelsetes lasteasutustes on:

- viib ellu meetmeid lapse kasvatamiseks, arendamiseks ja sotsiaalkaitseks;
- uurib laste psühholoogilisi,- meditsiinilisi,- pedagoogilisi omadusi, mikrokeskkonda ja elutingimusi;
- selgitab välja huvid ja vajadused, raskused ja probleemid, konfliktsituatsioonid ning osutab õigeaegselt sotsiaalabi ja -toetust,
- tegutseb vahendajana lapse ja asutuse, perekonna, keskkonna, erinevate sotsiaalteenistuste, osakondade ja haldusorganite spetsialistide vahel;
- määrab kindlaks sotsiaalpedagoogilise töö ülesanded, vormid, meetodid, isiklike ja sotsiaalsete probleemide lahendamise viisid,
- rakendab meetmeid sotsiaalkaitseks ja sotsiaalabiks, laste õiguste ja vabaduste realiseerimiseks
- aitab kaasa psühholoogilise mugavuse ja turvalisuse keskkonna loomisele (Кучужина, 2020);
- analüüsitulemustest lähtuvalt õpetaja ja lapsevanemaga koostöös lapse sotsiaalse pädevuse ja enesekohaste oskuste kujundamine ja toetamine
- hindab lapse koolivalmidust (Sotsiaalpedagoog)

Sotsiaalpedagoog on oluline spetsialist lasteaias, kes aitab luua toetavat ja turvalist õpikeskkonda ning toetab lapse sotsiaalset ja emotsionaalset arengut.

Eripedagoogi tööülesanded

Eripedagoog on tugispetsialist, kelle ülesanne on aidata ja suunata eakaaslastest erinevaid õppijaid nende arengus ja õppimises. Eripedagoog töötab erinevates haridusasutustes ja teeb tihedat koostööd teiste spetsialistidega, nagu õpetajad, logopeedid ja psühholoogid, ning annab nõu ka lapsevanematele. Eripedagoog võib rakendada erinevaid meetodeid ja õpetusviise, et tagada õppijatele võimalikult tõhus tugi vastavalt nende individuaalsetele vajadustele. (Kutsestandardid: Eripedagoog, tase 7, 2018)

Eripedagoog peab olema võimeline õppija erivajadusi märkama ja hindama, et mõista õppija õppimise ja arenguga seotud takistusi ja väljakutseid ning pakkuda talle sobivaid toetavaid meetmeid. Õppija erivajaduste hindamine hõlmab erinevate oskuste ja protsesside hindamist, sealhulgas:

Psüühiliste protsesside hindamine: Erivajadustega õppijate psüühiliste protsesside hindamine aitab mõista nende kognitiivset funktsioneerimist, nagu tähelepanu, mälu, probleemide lahendamise võime ja otsustusprotsessid. Selle hindamise käigus saab eripedagoog kasutada erinevaid teste ja küsimustikke, et mõõta erinevaid kognitiivseid funktsioone.

Kõne hindamine: Erivajadustega õppijate kõne hindamine hõlmab nende suhtlemisoskuse hindamist. Selle hindamise käigus saab eripedagoog kasutada erinevaid meetodeid, et mõõta õppija suhtlemisoskust, nagu suuline ja kirjalik keelekasutus, lugemis- ja kirjutamisoskus, kuulamisoskus ning suhtlemisoskused teiste inimestega.

Käitumise hindamine: Erivajadustega õppijate käitumise hindamine hõlmab nende sotsiaalse käitumise hindamist, näiteks nende suhtlemisoskust, enesejuhtimisoskust ja probleemide lahendamise oskust. Selle hindamise käigus saab eripedagoog kasutada erinevaid meetodeid, et mõõta õppija käitumist, nagu vaatlus, intervjuud ja küsimustikud.

Õpioskuste hindamine: Erivajadustega õppijate õpioskuste hindamine hõlmab nende õppimise ja kohanemise oskuste hindamist. Selle hindamise käigus saab eripedagoog kasutada erinevaid meetodeid, et mõõta õppija õpioskusi, nagu õppimisstrateegiate kasutamine, õppimise tempo, õpikeskkonna sobivus jne.

Eripedagoogi töö jaguneb seitsmeks osaks:

1. Õppija erivajaduste märkamine ja hindamine

- Hinnata, kirjeldada ja analüüsida erivajadustega õppija psüühilisi protsesse, kõnet, käitumist, õpioskust jm.
- Dokumenteerida hindamistulemusi, sh anda soovitusi edasisteks tegevusteks.
- E(ri)pedagoogiliselt tõlgendada teiste erialaspetsialistide hinnanguid.

2. Õppetegevuse planeerimine
 - Koostada dokumentatsiooni, kaasata teisi erialaspetsialiste.
 - Soovitada õppija arengut toetavaid lisategevusi ning valida õppevara.
3. Õpikeskkonna kujundamine
 - Kujutada füüsiline-, vaimne- ja sotsiaalne õpikeskkond.
4. Õpetamine
 - Seada erivajadusega õppija õpieesmärgid ning kavandada õppeprotsess.
 - Õpetada individuaalseid erivajadusi arvestades ning kohandada õppetegevusi.
5. Eripedagoogiline nõustamine ja mentorlus
 - Nõustada õppijat ja vanemaid, kolleege, juhtkonda ning teiste erialade spetsialiste.
6. Arendus-, loome- või teadustegevus eripedagoogika valdkonnas
 - Koostada arengu- ja õppekava ning muud dokumendid.
 - Kohandada ja koostada erivajadustega õppijatele suunatud õppevara. (Kutsestandardid: Eripedagoog, tase 7, 2018)

Eripedagoogi töö lasteaias on oluline, sest tema tagab kõikide laste võimalikult hea arengu ja toetab erivajadustega lapsi, et neil oleks edukas algus kooliteele.

Logopeedi tööülesanded

Logopeed on spetsialist, kelle töö hõlmab klientide/patsientide suhtlemis- ja/või neelamishäirete hindamist ja diagnoosimist ning nende probleemide ennetamist, ravimist ja/või leevendamist. Logopeed aitab inimestel parandada või taastada nende kõne-, keele- ja/või neelamisoskusi ning suhtlemisoskust. Lisaks võib logopeed tegeleda häälehäirete, kõnehäirete ja lugemis- ja kirjutamisraskustega. Logopeedil on oluline roll klientide/patsientide nõustamisel ja nende juhendamisel, kuidas neid häireid igapäevaelus ületada ja nendega toime tulla. (Kutsestandardid: Logopeed, tase 8, 2019)

Logopeedi töö jaguneb neljaks osaks:

1. Kommunikatsioonivõime ja neelamisfunktsiooni hindamine
 - Välja selgitada pöördumise põhjus ja vajadus.
 - Koguda andmeid tegevuse kavandamiseks.
 - Valida hindamismeetod ja -vahendid.

- Uurida Kommunikatsioonivõimet ja neelamisfunktsiooni ja muuta materjali või võtte raskusastet.
 - Märgata täiendava diagnostika vajadust.
2. Hindamistulemuste analüüsimine ja tõlgendamine
 - Määratleda ja kirjeldada kommunikatsiooni- ja/või neelamishäire tunnuste avaldumist.
 - Märgata kõnet asendavate ja toetavate vahendite vajadust.
 3. Logopeedilise töö planeerimine, läbiviimine ja kokkuvõtte tegemine
 - Koostada teraapiaplaan, järjestada tegevused ning läbi viia teraapia.
 - Hinnata logopeedilise töö tulemuslikkust.
 4. Nõustamine ja juhendamine.
 - Konsulteerida, nõustada ja juhendada Klienti/patsienti, tema tugivõrgustikku ja teisi spetsialiste. (Kutsestandardid: Logopeed, tase 8, 2019)

Logopeedi töö lasteaias on ülioluline, kuna see aitab ennetada või lahendada kõne- ja keeleprobleeme varases eas ning annab lastele parema võimaluse edukaks suhtlemiseks ja kooliks valmistumiseks.

Koolipsühholoogi tööülesanded

Koolipsühholoog on tugispetsialist, kes töötab haridusasutustes (nt koolides, lasteaedades) laste ja noorte arengu toetamiseks ning nende õppimise ning käitumise probleemide lahendamiseks. Koolipsühholoog hindab lapse arengut mõjutavaid tegureid ning kavandab ja juhib sekkumisi vastavalt vajadusele. Koolipsühholoog töötab tihedas koostöös teiste erialade spetsialistidega, et tagada lastele ja noortele kõige parem tugi ja abi. (Kutsestandardid: Koolipsühholoog, tase 8, 2021)

Koolipsühholoogi ülesandeks on:

- hinnata õpilase psühholoogilist arengut ja õppeprotsessis toimetulekut mõjutavaid tegureid, nagu isiksuseomadused, emotsionaalne seisund, vaimse tervise probleemid, suhtlemis- ja käitumisoskused.
- nõustada õpilasi isikliku elu, õppetööga ja vaimse tervisega seotud probleemidega toimetulekul ning aidata arendada tunnetusprotsesse, vaimseid võimeid, käitumis- ja suhtlemisoskusi ning toetada õpi- ja karjäärivalikute tegemisel.

- aidata kriisisituatsioonist väljatulekuks toe korraldamisel ning pakkuda tuge õpilasele, vanematele ja kooli personalile. (Tugispetsialistide teenuse kirjeldus ja teenuse rakendamise kord, 2018)

Lasteaia koolipsühholoog on oluline ressurss laste vaimse tervise ja heaolu toetamiseks ning nende valmistamiseks ette kooliks. Koolipsühholoogide teenused võivad olla eriti olulised lastele, kellel on erivajadused või kes kogevad raskusi kohanemisega lasteaias või koduskeskkonnas.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et tugispetsialistide teenused ei ole lasteaedades vajalikud mahus tagatud, sest tugispetsialiste on jätkuvalt puudu või ole neile piisavas mahus tööd pakkuda. Enim tuntakse puudust logopeedidest ja eripedagoogidest, vähem psühholoogidest ning sotsiaalpedagoogidest.

3 LÕPUTÖÖ METOODIKA JA VALIM

Antud peatükis antakse ülevaade lõputöö eesmärgist, probleemipüstitusest, valimist, andmekogumise - ja analüüsi meetodist ning valitud metoodikast. Uurimistöö on viidud läbi kvalitatiivsel meetodil.

3.1 Uurimisprobleem, eesmärk ja uurimisküsimused

Tugispetsialistide puudus on murekohaks olnud juba aastaid, kuid üha enam on see muutumas aktuaalsemaks. Viimaste aastate globaalsed probleemid ja kriisid on tõstatanud küsimusi sotsiaalteaduste rolli kohta ühiskonnas ning näidanud, kui oluline on nende erialade panus lahenduste leidmisel. Kus iganes või kuidas probleem algab, on selle tagajärjed sotsiaalsed. (Leino, 2021).

Arvestades teema aktuaalsust ja tänapäeva ühiskonna muutusi on väga oluline, et koolieelsetes lasteasutustes saavad nii lapsed kui pered õigel ajal abi ning tuge. Tugispetsialisti sekkumine koolieelsetes lasteasutustes on oluline, sest aitab kaasa ennetustööle ning varajasele märkamisele. Seeläbi paraneks lastevanemate ja haridusasutuste vaheline koostöö.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida tugispetsialistide ametikohtade loomise vajadusi ja võimalusi varajaseks probleemide sekkumiseks ja lahendamiseks Järva valla lasteaedades.

Uurimistöö eesmärgi saavutamiseks püstitas autor järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas aitab varajane märkamine ja tugispetsialisti sekkumine kaasa koolieelses lasteasutuses?
2. Kuidas aitab tugispetsialisti kaasamine lahendada laste ja perede probleeme koolieelses lasteasutuses?
3. Kuidas hindavad koolieelsetes lasteasutustes töötavad juhid vajadust tugispetsialisti ametikoha järele?

3.2 Andmete kogumine, analüüsimine ja valim

Lõputöö on läbi viidud kvalitatiivse uurimusena, kasutades andmete kogumiseks poolstruktureeritud intervjuusid.

Autor otsustas kasutada kvalitatiivset uurimismeetodi, sest meetod võimaldab paremini ja selgemini aru saada, mida intervjuueeritavad mõtlevad, kogevad või usuvad, samuti tagab see uurimisprotsessi paindlikkuse. (Õunapuu, 2014, lk 52-54)

Kvalitatiivse uurimistöö tüüpilised meetodid on intervjuud ja vaatlused. Intervjuu on üks sagedamini kasutatavaid andmekogumismeetodeid. Uurimine korraldatakse loomulikes tingimustes. (Õunapuu, 2014, lk 170). Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu on osaliselt standarditud vestlus. Töö käigus selgub, milliseid väärtuslikke andmeid hakkab ilmne ja mida võiks registreerida. Andmete kogumisel eelistatakse meetodeid, mis võimaldavad säilitada uuringus osalejate keelekasutuse eripära ning aitavad anda inimestest, sündmustest või ilmingutest terviklikku, rikka ja detailirohke pildi (Laherand, 2008). Seega algab intervjuu kavakindlalt, kuid kulgeb avatult, lähtudes situatsioonist. Poolstruktureeritud intervjuus kasutatakse avatud lõpuga küsimusi (Õunapuu, 2014, lk 172). Intervjuukava koosnes 19 küsimusest (Lisa 1), mis oli jaotatud ära direktoritele, õppejuhtidele ja õpetajatele, sealhulgas oli ka sissejuhatavad küsimused.

Intervjuu läbiviimiseks kasutati mobiiltelefoni helisalvestit, mille kasutamisest eelnevalt lasteaiaõpetajaid, direktoreid ja õppejuhte teavitati. Enne intervjuude läbiviimist tutvustati intervjuueeritavatele lõputöö eesmärki. Intervjuud viidi läbi individuaalselt, konfidentsiaalselt silmas pidades ning ilma häirivate faktoriteta lasteaia ruumides. Ühe lasteaia direktoriga viidi vestlus läbi Zoom keskkonnas ning ühe lasteaia vastused saadi kirjalikus vormis. Intervjuud viidi läbi ajavahemikul 27.02-03.04.2023, intervjuude pikkus oli 15-25 minutit.

Respondendid kodeeriti anonüümsuse tagamiseks järgnevalt:

- Õpetajad Õ1-Õ9
- Direktorid D1-D7
- Õppehid ÕJ1-ÕJ6

Andmete analüüsimiseks kasutati transkriptsiooni. Transkriptsioon tähendab salvestatud heli muutmist kirjalikuks vormiks, mida saab kasutada konkreetse nähtuse või sündmuse analüüsimiseks (McMullin, 2021). Transkribeerimine oli aeganõudev ning võttis palju energiat. Töö autor kirjutas helisalvestid tekstiks kohe peale igat intervjuud, et hiljem ei oleks liiga mahukas ning ei kuluks aega liialt. Analüüsimisel kasutas autor sisuanalüüsi, mis võimaldas teha täpseid ja usaldusväärseid järeldusi kontekstide kohta, kus neid on kasutatud (Krippendorff, 2004). Kvalitatiivse sisuanalüüsi käigus

püütakse enamasti saada ülevaade uuritavast tekstist kui tervikust, näha teksti ja/või autori mõtteavalduste terviklikku mustrit või struktuuri. (Rootalu, 2014)

Tsitaadid intervjuudest on toodud välja kursiivis /.../.

Lõputöö valimiks oli mugavusvalim, sest uuritavate töökohad asusid lähedal ning intervjueeritavad olid koostöövalmis. Valimi moodustasid üheksa Järva valla lasteaia direktorit, õppejuhti ja ühe rühmaõpetajat. Neljal lasteaial oli kahe maja peale üks direktor ja õppejuht, ühel lasteaial õppejuht puudus. Intervjueeritud direktorite tööstaaž oli 5-32 aastat, õppejuhtide 1-44 ning lasteaiaõpetajate 2-36 aastat.

4 UURIMISTULEMUSED JA ANALÜÜS

Antud peatüki uuringu tulemused põhinevad Järva valla lasteaia õpetajate, õppejuhtide ning direktorite vastuste põhjal.

4.1 Varajane märkamine ja tugispetsialisti sekkumine

Töö autor soovis vastuseid saada õpetajatelt varajase märkamise ja tugispetsialisti sekkumise olulisuse kohta. Esimeseks küsimuseks küsis autor kõigepealt, mis on õpetajate arvates varajane märkamine ja sekkumine. Vastati, et varajane märkamine ja sekkumine on see, kui oma igapäeva töös märgatakse võimalikult vara lapse erisusi ning vastavalt vajadusele sekkutakse. Ka Kask ja Habicht on välja toonud, et lapse erivajadust märgatakse võimalikult vara ning teda toetatakse esimesel võimalusel (2016).

/.../ „õpetaja igapäeva töös ju näeb, et milline laps vajab abi.“ (Õ1)

Nagu Häidkind, Palts, Pillmann, Ennok, Villems ja Peterson (2014) on öelnud, et varajane märkamine ja sekkumine on oluliseks faktoriks laste ja perede toetamisel. Ka õpetajad pidasid oluliseks märgata erisusi sellepärast, et õpetaja saaks anda lapsevanematele tagasisidet võimalikult vara, et lapsevanem teaks ka omaltpoolt tegutsema hakata.

„Võimalikult vara märgata erisusi ja anda nagu piisavalt tuge lapsevanemale ja julgust lapsevanemale tegutseda ka.“ (Õ4)

Kask ja Habicht (2016) on välja toonud, et märgatud erivajadus ja vajalik abi on lapsele aluseks võimalikult iseseisvaks tulevikuks. Kõik respondendid kinnitasid varajase märkamise ja tugispetsialisti sekkumise olulisust, sest seda varem saab laps märgatud ja ning lapsel on palju parem väljavaade tulevikus.

„Varane märkamine on oluline, sest mida varem me probleemile tähelepanu pöörame/märkame, seda tõenäolisem on, et laps saab kiiresti abi ja probleem laheneb.“ (Õ3)

Paltsi (2013; muudetud 2018) sõnul vastutavad lasteaiaõpetajad laste arendamist nende individuaalsusest lähtuvalt. On vaja märgata laste individuaalsust ning planeerida õppe- ja kasvatustegevused nii, et kõikide laste individuaalsed vajadused saaksid rahuldatud. Paari õpetaja arvates aitab paremini koolis toime tulla, kui teda varakult märgatakse ja vastavalt vajadusele sekkutakse. Lapse vajaduste

märkamisest alates, saab õpetaja lapsest individuaalselt lähtuda. Lapsevanemad tihti peale ei võta probleeme tõsiselt, kui õpetaja nendest teavitab. Saadakse aru alles siis, kui asjasse on sekkunud tugispetsialist.

„Kui sekkumist ei toimu juba varases eas, on tal väga raske hakkama saada koolis ja ka vanematel on keeruline sellega üksi toime tulla. Kui õpetaja juba märkab, saab tema kohendada lapsest lähtuvalt õppetegevusi, teha koostööd nii pere kui ka tugispetsialistiga.“ (Õ6)

Järgnevalt uuris töö autor, kes ja kuidas selgitab välja lasteaia tuge vajavad lapsed. Kõik respondendid leidsid, et enamasti algab kõik rühmast ja rühmameeskonnast, kes lapse erisusi esimesena märkavad. Edasi antakse teada lasteaia juhtkonnale, et välja selgitada, kas on vaja paluda lapsevanemal teemaga edasi tegeleda või kaasata tugispetsialist. Ka Palts (2013; muudetud 2018) on märkinud, et kui meeskond märkab mõnel lapsel tõsisemaid erisusi, siis kaasatakse tugispetsialistid, kelleks enamasti on logopeed ja eripedagoog. Siis võetakse arvesse lapse arengu tase erinevates valdkondades ja planeeritakse ning viiakse ellu sekkumine.

ÕJ3 tõi välja, /.../,laps läheb rühma, õpetajad hakkavad ju seal toimetama ja siis tulevad esimesed signaalid tavaliselt õpetajate poolt, et meil oleks vaja, et keegi tuleb. Siis olengi mina, tavaliselt ikkagi eripedagoog, kes läheb rühma, vaatleb, jälgib ning sealt siis läheb edasi.“

Lisaks rääkisid ÕJ5, ÕJ4 ja ÕJ2, et abivajavad lapsed aitavad välja selgitada peale rühmaõpetaja ka sotsiaalpedagoog, logopeed ja eripedagoog, kes teevad omapoolsed hinnangud ning vastavalt vajadusele tegelevad lapsega edasi. Samuti on abiks välja selgitamisel eripedagoog. Tugispetsialisti ülesandeks on õpetajate ja teiste tugispetsialistidega lapse abi- ja toetusvajaduse välja selgitamiseks ning hinnata oma eriala kompetentsist lähtuvalt lapse arengut ja toimetulekut õpikeskkonnas (Tugispetsialistide teenuse kirjeldus ja teenuse rakendamise kord, 2018).

„Kõik algab ikkagi rühmaõpetajast, kes lastega igapäevaselt kokku puutub ja märkab. Edasi ta teavitab meie lasteaia eripedagoogi, kes tuleb ja teeb rühmas vaatlusi ja omapoolset hindamist.“ (ÕJ2)

Häidkindi ja Kuusiku (2009) arvates on oluline kõigi rühmade laste arengutaseme järjepidev hindamine ja laste arengu perioodiline analüüsimine, et lasteaia pedagoog saaks võimalikult varakult märgata lapse arengu mahajäämust, eripärasid või andekust. Ka õppejuhid lasteaedades on pannud rõhku õpetaja abide suunamisele, et kui nemad omaltpoolt märkavad, oleksid julgemad sellest rääkima oma meeskonnaga,

sest ka nemad puutuvad lastega igapäevaselt kokku. Selline koostöö aitab viia abivajava lapseni ja talle tuge leidmast.

/.../ „me oleme püüdnud nagu suunata ka õpetaja abisid, et kui nemad omalt poolt midagi märkavad, et ka nendel on nii öelda siis oma roll tegelikult selle rühmameeskonna töös üks ole.“ (ÕJ1)

Suurem vastutus on õpetajal, kes lapsega saab individuaalselt tegeleda ning märgata tema oskuseid erinevates valdkondades. Ka Palts (2013; muudetud 2018) on märkinud, et laste kasvatamise ja õpetamise vastutajad on põhiliselt lasteaiaõpetajad.

„Õpetajad. Õpetajad läbi vaatluse ja individuaalse tegevuse. Õpetaja siis oma arvamusele kinnitust, küsib ülejäänud rühmameeskonnalt, ikkagi meeskonnatööna selgitatakse välja.“ ÕJ6

Töö autor uuris, direktorilt milliseid tugiteenuseid võimaldatakse nende lasteaedades. Toodi välja, et enamasti pakutakse eripedagoogi teenust, vähem kasutatakse logopeedi ja psühholoogi ning sotsiaalpedagoogi. Kuid oli ka kaks lasteaeda, kus ei pakuta mitte ühtegi tugiteenust. Ka Lang, Sandre, Kallaste ja Sõmeri (2021) uuringust selgus, et kohalikes omavalitsustes pakutakse enam eripedagoogi ja logopeedi ametikohti ning vähem psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi ametikohti.

/.../ „Eripedagoog on meil 1,0 kohaga ja siis rohkem nagu kohapealseid tugiteenuseid ei ole, kord õppeaastas võtame rajaleidjast logopeedi, kes esmast hindamist teeb“ (D1)

Üks lasteaia direktor tõdes, et eelmisel aastal oli neil kohapeal olemas eripedagoog, kuid sellest aastast teda enam pole. Kuid lahendusena võeti oma maja õpetaja eripedagoogiks, kes on läbinud eripedagoogi koolituse. Kaks respondenti tõid välja, et nende lasteaias on kooliga ühine kas sotsiaalpedagoog või psühholoog. Võimaluste korral on pöördutud nende poole abivajaduse väljaselgitamiseks.

/.../ „Momendil meil üks õpetaja täidab eripedagoogi kohuseid. Ja selle aastal meil logopeedi ei ole, aga muidu meil logopeed ka on.“ (D3)

Paari vastanu sõnul pakutakse eripedagoogi teenust lasteaias, kas üks või mitu kord nädalas. Ühes lasteaias on ka eripedagoog igapäevaselt kättesaadav, kuid kõikide tuge vajavate lasteni ta paraku ei jõua.

„Meil on eripedagoog majas igapäevaselt.“ (D9)

Espe (1973) on oma raamatus toonud välja, et logopeedia osatähtsus on koolieelses asutuses tõusnud tänu kõnepuute ennetamise pedagoogiliste teede otsimisele. Kõige sobivama on kõnedefekte kõrvaldada koolieelses eas, sest siis on aju tasakaalustavad võimalused kõige suuremad. Intervjueerimise käigus tõdesid respondendid, et enim vajatakse logopeedi ametikohta kuna väga palju on kõnehäiretega lapsi, kuid logopeedil ei ole võimalik tegeleda kõikide abivajavate lastega. D1 vastas kindlameelselt, et on vaja: „*Logopeedi, 100 korda.*“

/.../ „sest ka kõnehäiretega lapsi ikka on jätkuvalt, et vaatasin ka siin, et on praegu näiteks üheksa last, kes käib logopeedi juures. Aga võib-olla vajadus oleks veel suurem, lihtsalt on välja selekteeritud need, kellel see vajadus on kõige suurem.“ (D6)

Lisaküsimusena küsis töö autor, mis on onud peamisteks põhjusteks või takistusteks, et ei ole loodud tugispetsialisti ametikohta nende lasteaedades. Ühtselt vastati, et peamiseks põhjuseks on olnud finants pool ja pole inimesi, keda võtta. Ka toodi välja, et ametikohad on loodud, kui pole inimesi, keda sinna ametikohale panna. Lang, Sandre, Kallaste ja Sõmeri (2021) uuringus on samuti selgunud, et lasteaedades ei ole võimalik täiskoormusega töökohta pakkuda, sest tavaliselt ei ole tugiteenust vajavate laste arv piisavalt suur.

D6 vastas: */.../ „nagu ma ütlesin logopeed, keda meil riigil ongi vähe meile pakkuda ja õpetaja abisid me oleme saanud nii palju kui meil on vaja olnud, et omavalitsus on tulnud vastu, sest meil on olemas seal taga nii uuringud kui diagnoosid ja rajaleidja soovitusel, millele me siis tuginame.*

Paar direktorit mainisid, et tugispetsialiste ei võeta täiskohaga tööle, sest tunnitased on väga suured. Seepärast võetakse tihtipeale teenust sisse.

/.../ „Psühholooge võib olla on ka rohkem, aga samas, nende tunnitasu on päris soolane nii et selle võrra ei võeta terve kohaga psühholoogi, vaid võetakse teenust sisse.“ (D2)

Vain, Talve, Saaremägi ja Jõeleht (2020) on märkinud, et enim vajatakse lasteaedadesse logopeede. Samuti tõi väla üks direktor asjaolu, et logopeede on otsitud, ka valla poolt on olnud kuulutus väljas, kuid mitte ühtegi pole tulnud.

„Nii palju on nüüd vald teinud, et saadeti õppima üks noor inimene, kes õpib logopeediks, tal on valla stipendium ja see on tal siis niimoodi seotud, et kui ta lõpetab, siis ta peab Järva valda tööle tulema.“
(D5)

Lõpetuseks saab öelda, et kõigi respondentide vastuste põhjal peetakse varajast märkamist ja tugispetsialisti sekkumist väga oluliseks. Mida varem last märgatakse, seda kiiremini saab ta vajalikku tuge. Küsimuste vastustest võib järeldada, et kõige esimestena märkavad laste erisusi koolieelses lasteasutuses rühmaõpetajad ja selle meeskond. Seejärel pöörduakse kas juhtkonna või otse lasteaias töötava tugispetsialisti poole. Direktorite vastuste andmetel on loodud tugispetsialistide kohtadele poole kohaga logopeede ja eripedagooge, vastavalt vajadusele käib lasteaedades sotsiaalpedagoog, psühholoog, sest nende töötasud on väga kõrged, et võimaldada täiskohaga töökohta.

4.2 Tugispetsialisti kaasamine laste ja perede probleemide lahendamisse

Järgnevalt soovis saada töö autor vastuseid küsimustele kuidas aitab tugispetsialisti kaasamine lahendada laste ja perede probleeme koolieelses lasteasutuses, kui palju on rühmas/rühmades probleemseid lapsi ning milliste probleemidega pöörduakse tugispetsialisti poole.

Nagu Bronfenbrenner (Bronfenbrenner, 1979) on oma teoorias välja toonud, et lapse süsteemiks on pere, lasteaed ja tugispetsialistid, siis ka tema peab oluliseks, et nende vaheline koostöö mõjutab nii last kui ka tema arengut kas siis positiivselt või negatiivselt. Respondendid tõid välja, et tugispetsialisti kaasamine laste ja perede probleemide lahendamisel aitab luua koostöö sujumise rühmaõpetaja, tugispetsialisti ja pere vahel. Samuti Soriano (2005) raportis on peetud oluliseks, et lapse east ja probleemiga arvestataks nii, et erinevate sekkumiste läbiviijad omavahel suhtleksid, samuti teeksid koostööd tegelevad asutused ning vanemad oleksid tihedalt kaasatud. Selline viis kindlustab väikelastele suunatud sekkumise tulemuslikkuse.

„Ma arvan, et koostöö on esimene. Tugispetsialist on see kõige õigem, kes oleks selle koostöö liitekoht seal vahepeal, et tema nagu organiseeriks seda koostööd lapsevanemaga ja õpetajaga.“ (Õ5)

Tugispetsialisti töö on nõustada oma erialase pädevuse piires vanemaid ja perekonda lapse arengu ja toimetuleku toetamisega seotud küsimustes (Tugispetsialistide teenuse kirjeldus ja teenuse rakendamise kord, 2018). Üks vastanutest tõi samuti välja, et tugispetsialistil on väga oluline roll lasteaia ja pere vahel. Tema on pädevam andma professionaalsemat abi ja nõu.

/.../ „Tema jõuab kõige spetsiifilisemalt lapseni ja tema on kõige otsesem inimene, kes saab ka lapsevanemat toetada. (Õ2)

Intervjuu käigus uuris töö autor, milline on koostöö koduga laste probleemide lahendamisel. Respondendid vastasid, et sellel aastal on olnud koostöö parem, kuid see oleneb ka täiesti perest. Osad õpetajad soovivad, et koostöö võiks olla parem. On lapsevanemaid, kes on nõus õpetajatega tegema koostööd ning võtma asja tõsiselt. Mõistetakse, et lapsel on vaja mõningates valdkondades tuge ning proovitakse teha ka omaltpoolt kõike. Samuti, kui on tekkinud olukorrad lasteaias, siis selgitavad ka lapsevanemad kodudes lastele tekkinud situatsioonidest ja püüavad leida lahendusi. On ka selliseid vanemaid, kellele õpetaja võib rääkida murest mitmeid kordi, kuid probleemiga tegelema ei hakata. Öeldakse, et tegeletakse kuigi nii see ei ole ja lapse probleemid süvenevad veelgi.

„Osad lapsevanemad on nõus koostööd tegema, kuid on ka selliseid, kes ei ole. Lapsevanemale on päris keeruline selgeks teha, et lapsel on probleem. (Õ9)

Gutman (2013) sõnul on lastel ja peredel tänapäeval mitmeid probleeme, millega igapäeva elus kokku puututakse ning mis võivad osutada mõjuvaks teguriks nii laste kui perede toimimisvõimes. Töö autor uuris, kui palju on probleemseid lapsi rühmades. Enamus respondenditest vastas, et neli kuni viis probleemset last on rühmas. Õ7 tõi välja, et rühmas on käitumuslike probleemidega lapsi kuus, mis on üsna palju. Õ8 ja Õ9 ütlesid, et neil on rühmas ainult üks probleemne laps.

Järgnevalt palus tuua töö autor välja, milliste probleemide puhul pöörduetakse tugispetsialisti poole. Kõige enam pöörduetakse tugispetsialisti poole käitumuslike ja kõne probleemidega. Õ2 ja Õ4 tõi välja, et nemad on pöördunud logopeedide poole keelekümluse ja keelearengu tõttu. Logopeedi kutsestandardi, tase 8 (2019) ja eripedagoogi kutsestandardi, tase 7 (2018) järgi teevad logopeed ja eripedagoog koostööd vanemate, õpetajate, teiste erialade spetsialistidega, samuti nõustavad ja juhendavad. Intervjueeritavad tõi välja, et tugispetsialistid on olnud abiks neile tegevuste andmisega, et ka nemad saaksid aidata kaasa laste probleemide lahendamisele. Õpetajatel on võimalik, kas eripedagoogi või logopeedi poolt antud ülesandeid lõimida õppetegevusega, et lastel oleks neid põnevam teha.

„Minul ei ole tulnud pöörduda kellegi teise poole peale eripedagoogi/logopeedi, sest praegusel ajal on päris paljudel lastel kõneprobleemid. Logopeed annab ülesandeid ka rühmas lapsega harjutamiseks, nii on töö tulemuslikum.“ (Õ9)

Intervjuudele tuginedes saab öelda, et tugispetsialist on väga oluline lüli lasteaia ja perede vahel. Koostöö oleks parem ning aitaks ka õpetajatel suunata ja lahendada probleeme lasteaia ja kodu vahel. Uurimuse käigus tuli välja, et probleemseid lapsi rühmades on palju ning aastatega on arv kasvanud. Arvu suurenedes on nõudlus tugispetsialistide järele kasvanud. Enim pöörduakse tugispetsialistide poole käitumuslike ja kõne probleemidega.

4.3 Lasteaedade juhtide hinnang tugispetsialistide vajaduse järele

Järgnevalt küsis töö autor juhtide arvamust, kuidas kergendaks lasteaiapedagoogi põhitööd tugispetsialisti olemasolu lasteaias ning milline on juhtide hinnang tugispetsialisti ametikoha järele. Õpetajate seas sooviti välja selgitada, kui palju vajatakse tugispetsialistide kohalolu lasteaedades.

Uurimusest selgus, et koolieelsete lasteasutuste juhid on ühisel meelel, et tugispetsialisti olemasolu kergendaks väga palju lasteaiapedagoogide tööd. Toodi välja, et sel juhul saaksid lasteaiapedagoogid teha oma tööd, neil oleks lisakoormust ning rühmas valitseks stabiilsus.

„Ta saaks tegeleda oma põhilise tööga ehk siis laste õpetamisega, mitte korra loomisega.“ (D3)

Bronfenbener (Tani-Jürisoo, 2015) on öelnud, et laps vajab kontaktide püsivust ja võrgustiku järkjärgulist laienemist. Ehk lapse jaoks on tähtis, et tema ümber oleksid inimesed, keda ta usaldab ning tunneb end vajalikuna. Ka üks vastanutest mainis ära, et tugispetsialisti olemasolu on ka lapse jaoks oluline. Nii tunneks laps ennast abistatuna.

„Kindlasti olulisel määral. Saaks tegeledagi konkreetse lapsega ja õpetaja saab paremini oma tegevustega toimetada. Laps tegelikult ka tahaks, et oleks keegi, kes on tal abis.“ (D4)

Direktorid rõhutasid, et rühmaõpetajal on võimalus tegeleda lapsega individuaalselt. Tugispetsialisti puudumisel ei jõua õpetaja tegeleda nende lastega, kes vajavad rohkem tähelepanu. Keeruliseks on osutunud ka iseseisvalt lapse abistamine, kui ei ole selles valdkonnas teadmisi ega oskusi. Ka Vain, Talve, Saaremägi Jõehele läbi viidud uuringust (2020) on selgunud, et kuna lasteaedades on vähem

tugispetsialiste ning ka õpetajad on saanud vähem laste toetamise koolitusi, seetõttu puuduvad sageli personalil oskused lapsi toetada.

„Esiteks rühmaõpetajal ei jää piisavalt võib-olla aega, noh füüsiliselt aega tegeleda lapsega, kes nagu nõuab rohkem tähelepanu, pluss tal võib-olla puuduvad ka need oskused ja teadmised. (D6)

Töö autor palus hinnata juhtidel vajadust tugispetsialistide järele, milles vastajad tõdesid, et vajadus on suur ning see üha suureneb, sest abivajavaid lapsi on järjest rohkem. Paljud abivajavad lapsed jäävad toest ilma, sest välja valitakse need lapsed, kes seda tuge kõige rohkem vajavad.

/.../ „mitte see, et me oskame neid erilisi lapsi kuidagi välja tuua ja esile tuua ning erinevate uuringutega saada kindlaks, vaid neid lihtsalt ongi rohkem.“ (D5)

Üks respondent märkis ära, et neil on selline laps lasteaias, kellel puudub Eestis diagnoos. Seda enam vajavad nad tugispetsialisti, kes saaks võimalusel lapsega koguaeg tegeleda. Kuna laps muutub väga kiiresti agressiivseks, sest ta ei oska ennast väljendada, siis tuleb ta ka teiste juurest pidevalt eemale võtta. Enne respondendi tööle tulekut, oli laps teistega rühmas, kuid see lapsele ei sobinud ja laps vajas, et temaga tegeletakse individuaalselt. Tänapäevaks on laps palju rahulikum ja ka mõned sõnad on ta öelnud, seda tänu sellele, et temaga üks ühele tegeletakse ning ta saab vajalikku tugispetsialisti abi.

/.../ „temal on täiesti oma rühm tehtud meil“ (D2)

Häidkindi ja Kuusiku (2009) sõnul märkavad pärast lapse sündi raskemaid puudeid arstid ja lapsevanemad. Kuni kahe aastaseks saamiseni juhendavad ja koordineerivad perekondi meditsiini-asutuste spetsialistid ja kohaliku omavalituse esindaja (sotsiaaltöötaja). Üks direktor on pidanud ise käima rühmas abistamas, sest väiksemaid lapsi ei diagnoosita ja omavalitsuses ei nähta vajadust tugispetsialisti järele.

/.../ „Hetkel olen mina siis käinud abistanud neid, kui neil on ikkagi vaja. Väikeste rühmas, nii väikestele ei anta ju pabereid, siis sa lihtsalt saadki aru õpetajate murest ja sa toetadki muud moodi.“ (D1)

Koostöös teiste spetsialistidega nõustab tugispetsialist juhtkonda, õpetajaid, meeskonda erivajadustega laste arengu- ja õpikeskkonna loomisel, arvestades iga lapse individuaalseid vajadusi ning valib sobivad meetmed nende toetamiseks. (Tugispetsialistide teenuse kirjeldus ja teenuse rakendamise kord, 2018). Paar direktorit märkisid omalt poolt, et eripedagoogi ja logopeedi olemasolul on näha olnud, et nad on

väga suureks toeks õpetajatele, andes nõu ja jagades näpunäiteid. Õpetajad on julgemad pöörduma murede korral, kas eripedagoogi või logopeedi poole, kellel võimalus sotsiaalpedagoogi või psühholoogi poole.

/.../ „eripedagoogi poolt on kohe näha, õpetajad küsivad abi.“ (D3)

Autor uuris kui palju vajatakse tugispetsialisti kohalolu nädalas. Lasteaiaõpetajate hinnangud ühtisid, vastates, et vajaksid ikkagi igapäevaselt tugispetsialisti tuge või vähemalt mitu korda nädalaski. Õpetajad on arvamusel, et tugispetsialisti kohalolu on oluline, sest probleeme või olukordi on tekkimas päevade jooksul mitmeid, kuid neid on keeruline lahendada hiljem, kui pole kellegi poole pöörduda. Probleemid vajavad lahendamist koheselt nagu näiteks käitumuslikud ning pikema ajalist koostööd kõne probleemide puhul. Espe (1973) on öelnud, et lapsed omandaksid kooliminekuks normaalsed kõneharjumused ja küllaldase sõnvara, siis osutatakse kodudes ja lasteasutustes tähelepanu kõne arendamisele. Kuid mõnel juhul ei saa kõne normaalselt arenda, sest tegemist on juba kõnepuute ehk defektidega.

„No meie selles mõttes vajaksime ikkagi igapäevaselt.“ (Õ6)

Tulemused näitavad, juhid on üksmeelel, et tugispetsialisti abi on suureks toeks lasteaiaõpetajatele. Õpetajad saaksid teha oma tööd, milleks on õppetegevuste läbiviimine ning vajadusel küsida abi probleemsetes olukordades. Lasteaiajuhid tõdesid, et tugispetsialistide järgi on vajadus suur, eriti logopeedi järele, sest laste probleemseteks kohtadeks on kõne areng. Ka õpetajad vajaksid kas logopeedi või eripedagoogi kohalolekut igapäevaselt või vähemalt mitu korda nädalas, sest probleemseid lapsi on palju ning enamus lapsi jääb ilma vajalikust toest. Tugispetsialistide olemasolul lasteaiades on õpetajad ja ka lapsevanemad julgemad pöörduma nende poole pöörduma.

4.4 Arutelu

Antud peatükis toob autor välja uuringutest saadud tulemusel välja olulisema ning seob need teooriaga. Töös tugineti ökoloogilisele süsteemiteooriale, et välja selgitada kui olulised mõjutajad pere, lasteaed ning tugispetsialistid lapse süsteemides on.

Kask ja Habicht (2016) on öelnud, et varajane märkamine ja sekkumine tähendab seda, et lapse erivajadust märgatakse võimalikult varajases eas ning tema arengu toetamist alustatakse esimesel

võimalusel. Õigeaegselt märgatud erivajadus ja vajalik abi on alus lapse võimalikult iseseisvaks tulevikuks. Ka uuringu tulemustest saadi kinnitust, et varajane märkamine ja sekkumine on see, kui oma igapäeva töös märgatakse võimalikult vara lapse erisusi ning vastavalt vajadusele sekkutakse ning peetakse väga oluliseks, sest mida kiiremini saab laps abi, on ka tõenäosus, et probleem laheneb.

Palts (2013; muudetud 2018) on öelnud kui meeskond märkab mõnel lapsel tõsisemaid erisusi, siis kaasatakse tugispetsialistid, kelleks enamasti on logopeed ja eripedagoog. Siis hinnatakse koos lapse arengu taset erinevates valdkondade ja planeeritakse ning viiakse ellu sekkumine. Uurimuse tulemused kinnitasid, et esmasteks märkajateks on rühmaõpetaja ja selle meeskond, edasi teavitatakse perekonda ning juhtkonda ja vajadusel kaasatakse tugispetsialistid. Samuti on Palts välja toonud, et (2013; muudetud 2018) lasteaiaõpetajad ei ole oma töös üksi, vaid neid aitavad õpetaja abid. Kui meeskond märkab mõnel lapsel tõsisemaid erisusi, siis kaasatakse tugispetsialistid, kelleks enamasti on logopeed ja eripedagoog. Siis hinnatakse koos lapse arengu taset erinevates valdkondades ja planeeritakse ning viiakse ellu sekkumine.

Koolieelses lasteasutuses on oluline tagada erinevate tugiteenuste kättesaadavus nagu logopeed ja eripedagoog, et toetada laste arengut ja õppeprotsessis toimetulekut (Koolieelse lasteasutuse seadus, 1999; viimati muudetud 2018). Laps vajab oma mikrosüsteemis püsivaid kontakte ja võrgustiku järkjärgulist laienemist (Tani-Jürisoo, 2015).

Uuringu tulemustest võib järeldada, et vastavalt lapse vajadusele ei ole kõigis lasteaedades teenus tagatud. 2020. aastal läbi viidud küsitlustest selgus, et kümne protsendi hinnangul saavad lasteaedades lapsed vajalikku tuge. Lasteaedades 54% hinnangul saavad lapsed enamjaolt, kuid mitte täielikult vajalikku tuge. Ülejäänud juhtudel hinnati toe saamine puudulikuks või ebapiisavaks. Pooled omavalitsused hindasid, et nende lasteaedades on tugiteenused enamjaolt, kuid mitte täielikult kättesaadavad (Vain, Talve, Saaremägi, & Jõelet, 2020). Ka Järva valla lasteaedades on enamjaolt tuge vajavad lapsed jäänud ilma. Viies lasteaias puuduvad tugispetsialistid, vastavalt vajadusele käivad nendes lasteaedades abi andmas kooli sotsiaalpedagoogid või psühholoog. Kolmes lasteaias pakutakse eripedagoogi teenust ning logopeedi koht on ühes lasteaias.

Vain, Talve, Saaremägi ja Jõelet (2020) uuritud tulemused näitasid, et haridusasutustes töötavate tugispetsialistide arv on aastatega suurenenud, aga jätkuvalt arvestatav hulk neid puudu. Ka nende uuringust võib välja lugeda, et suurim vajadus on logopeedide järele, mida ka autori uurimuse tulemused

kinnitasid. Lang, Sandre, Kallaste ja Sõmer on toonud välja, et tugispetsialistidele ei ole võimalik täiskoormusega töökohta pakkuda, sest tavaliselt ei ole tugiteenust vajavate laste arv piisavalt suur. Kinnitust saadi ka autori uurimuse tulemustest ning toodi välja, et rahastama peab lasteaed ja selleks ei ole neil raha. Uurimusest selgus veel, et ametikohad on lasteaias loodud, lihtsalt inimesi ei ole võtta.

Bronfenbrenner (1979) on toonud välja, et lapse mesosüsteemiks on koduvaälised asutused ja nendega seotud isikud, ehk lapse mesosüsteem hõlmab rühmaõpetaja ja lapsevanema kohtumist lapse käitumise teemal. Uurimuses töid vastajad välja, et tugispetsialisti kaasamine laste ja perede probleemide lahendamisel aitab luua koostöö sujumise rühmaõpetaja ja tugispetsialisti kui ka rühmaõpetaja ja pere vahel. Ka Häidkind ja Kuusik (2009) on öelnud, et erivajadusega lapse toetamisel on olulisteks lülideks lapsevanemad, koolieelse lasteasutuse personal ning tugispetsialistid, kellel on oma tegevussuunad, kuidas last toetada. Kõrgesaari (2020) arvates on sekkumisel oluline kõigi osaliste motiveeritud koostöö. Töö uurimusest selgus, et sellel aastal on koostöö koduga laste probleemide lahendamisel parem. Oli ka vastajaid, kes märkisid, et alati võiks koostöö parem olla, on vanemaid kes aktsepteerivad ja on neid kes mitte. Töö tulemuste põhjal võib öelda, et probleemseid lapsi on rühmades palju, vastati, et aastatega on arv ainult suurenenud. Tugispetsialisti poole pöördutakse enamasti käitumuslike ja kõne probleemidega.

Tugispetsialistide ametikohta koolieelses lasteasutuses peeti kõikide vastajate poolt väga oluliseks. Toodi välja, et lasteaiapedagoogi tööd kergendaks väga palju, kui oleks inimene, kes toetaks ja annaks nõu. Lasteaiapedagoogid ei oleks seejuures ka üle koormatud ning saaksid teha oma põhitööd. Tõsteti ka esile, et rühmaõpetajal puuduvad teadmised ja oskused, et abivajavat last abistada, sel juhul on väga oluline, et olemas oleks tugispetsialist. Vastajad olid üksmeelel, et tugispetsialist võiks lasteaias olemas olla kas mitu korda nädalas või paremal juhul igapäevaselt.

Kokkuvõtteks võib öelda, et uurimuse tulemused näitavad selgelt, et tugispetsialistide ametikohtade olemasolu koolieelses lasteasutuses on äärmiselt oluline. Varajane märkamine ja sekkumine võib aidata paljusid lapsi, kellel on erivajadused või probleemid, kuid nende abistamiseks on vaja spetsialistide abi ja tuge. Rühmaõpetajad ja nende meeskond on esmased märkajad, kuid nende teadmised ja oskused võivad olla piiratud, mistõttu on tugispetsialisti olemasolu väga oluline. Selgus, et tugispetsialistide ametikohti ei ole alati piisavalt või need on vähese rahastamise tõttu alakasutatud. Uurimuse vastajad rõhutasid, et tugispetsialisti olemasolu aitab luua paremat koostööd rühmaõpetaja, pere ja lapse vahel ning aitab kaasa probleemide varajasele lahendamisele. Tugispetsialisti regulaarne kohalolek lasteaias võiks olla abiks lasteaija personalile ja parandada abivajavate laste elu.

Ettepanekud ja soovitusel kohalikele omavalitsustele:

- tagada tugispetsialistide olemasolu koolieelsetes lasteasutustes. Tugispetsialistide kaasamine aitab lastel, kes vajavad täiendavat tuge, varakult abi saada;
- võimaldada tugispetsialistidele täiskoormusega töökohti lasteaedades. Vastavalt uuringutele on enamik tugispetsialiste palkamata just sellepärast, et laste arv, kes vajavad täiendavat tuge, ei ole piisavalt suur. Kuid see ei tähenda, et tugispetsialisti roll oleks vähem oluline;
- tagada tugispetsialistidele piisavad ressursid, sealhulgas rahalised vahendid ja personal, et nad saaksid tõhusalt töötada. Nad peavad olema varustatud kõigi vajalike teadmiste ja oskustega, et pakkuda lastele ja nende peredele parimat võimalikku tuge.

Koolieelsetele lasteasutustele:

- võimaldada läbida täiendkoolitusi või koolitusprogramme, mis keskenduksid rühmaõpetajatele ja nende meeskondadele, et nad saaksid varakult ära tunda laste arenguhäireid ja käitumisprobleeme. Samuti peaksid nad olema teadlikud tugispetsialisti abistamisest, et pakkuda lastele tõhusat ja terviklikku tuge;
- oluline on tugevdada suhteid lapsevanematega ja võimaldada neile tihedat koostööd tugispetsialistidega. See aitab suurendada vastutustunnet ja kaasatust lapse arengus ning tagada parem tulemus lastele;
- tugispetsialistide tööd tuleks tõhusalt jälgida ja hinnata, et tagada, et nad saavutavad oma eesmärgid ja pakuvad lastele ja peredele tõhusat abi.

Koolieelsetel lasteasutustel ja kohalikel omavalitsustel on võtmepositsioon tugispetsialistide rolli tugevdamisel ja nende töö edendamisel.

KOKKUVÕTE

Varajane märkamine ja sekkumine on vajalik võimaldamaks lapsele paremat ja täisväärtuslikku elu. Laste esmaste erisuste märkajateks on lasteaiaõpetajad, kuid oma kõrvale vajaksid nad pädevaid tugispetsialiste. Tugispetsialistide töö koolieelsetes lasteasutustes on anda abi lastele, kes seda vajavad, samas toetada ja nõustada õpetajaid kui ka lapsevanemaid.

Tugispetsialistide puudus on murekohaks olnud juba aastaid, kuid mida aeg edasi läheb, seda rohkem see teema muutumas aktuaalsemaks. Puuduse tagajärjel on tekkimas üha enam lastel probleeme juba lasteaedades, mis tõttu on väga oluline, et lasteaias pakutakse vastavalt vajadusele tugiteenuseid.

Käesoleva lõputööga selgitati välja, et tugispetsialistide vajalikkus koolieelsetes lasteasutustes on suur. Üha enam on suurenemas probleemsete laste arv, kes vajaksid tugispetsialistide tuge ja abi. Enamus lapsi, kes abi vajavad, on jäänud sellest ilma, sest välja on valitud lapsed, kes seda kõige rohkem vajavad. Tugispetsialistid aitavad lasteaia personalil märgata ja lahendada probleeme, mis võivad laste arengut takistada. Nende toetus aitab tagada, et kõik lapsed saavad võrdsed võimalused õppimiseks ja arenguks ning suurendab laste võimalusi tulevikus edukalt toime tulla. Seega on tugispetsialistide vajalikkus lasteaias ülioluline.

Lõputöö teoreetilise raamistikuks on ökoloogiline süsteemiteooria. Sellest lähtuvalt uuriti lapse endaga seotuid süsteeme – pere, lasteaed ning tugispetsialistid- ning nende mõju. Teoreetiline osa toob ka välja varajase märkamise ja sekkumise olulisuse. Samuti toodi välja tugispetsialistide vajalikkus koolieelsetes lasteasutustes, kirjeldati lasteaedades pakutavaid teenuseid ning tugispetsialistide tööülesandeid.

Töö empiirilises osas kirjeldati uurimismeetodit. Antud lõputöös oli valimiks Järva valla lasteaedade direktorid, õppejuhid ja ühe rühmaõpetaja. Uurimisküsimustele vastuste saamiseks viidi läbi kvalitatiivne uurimus, kus kasutati poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuud viidi läbi vahemikus 27.02-03.04.2023, intervjuude pikkus oli 15-25 minutit.

Lõputöö autor leiab, et uurimisküsimused said vastused ning eesmärk täidetud. Uurimistulemustest selgus, et abivajavaid lapsi on väga palju, kuid väga vähene abi jõuab nendeni. Õpetajad on arvamusel, et tugispetsialist aitab kaasa koostööle kodu ja lasteaia vahel, andes mõlemale poolele abi ning nõu.

Tugispetsialistidest on puudus kõige rohkem logopeedidest ja eripedagoogidest. Aastatega on suurenenud logopeediliste probleemidega laste arv, kellega tuleks alustada tegelemist juba lasteaedades. Mida hilisemalt probleemiga tegelema hakatakse, seda suurem on tõenäosus, et tulevikus vajab laps tugispetsialistide abi pikka aega. Lasteaia juhid peavad väga oluliseks tugispetsialistide ametikohta, sest sel juhul ei peaks rühmade õpetajad tegema sotsiaaltööd, vaid saaksid tegeleda oma põhitööga.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et lapse erisuste märkamine ja sekkumine varases eas aitab tagada, et kõik lapsed saavad nii palju kui võimalik arendada oma potentsiaali ja valmistuda edukaks tulevikuks. Samuti on väga tähtis roll tugispetsialistil pere ja lasteaia vahel. Tugispetsialist on toeks nii lasteaiaõpetajale kui ka perele ning aitab luua sujuvama koostöö. Vajadus spetsialistide ametikohale on suur, eelkõige seetõttu, et aastatega on suurenenud abivajavate laste hulk. Õpetajatele on langenud suur koormus, milles neil puuduvad teadmised ja oskused, et abivajavatele lastele professionaalset abi osutada. Tugispetsialistide ametikohti on loodud, kuid need on jäänud täitmata, kas rahaliste võimaluste tõttu või pole piisavas mahus pakkuda täistööaega.

VIIDATUD ALLIKAD

- Ametijuhend*. (12.04.2019). Retrieved 01.01.2023, from Eesti Sotsiaalpedagoogide Ühendus: <https://sotsiaalpedagoogid.ee/ametijuhend-2/>
- Bachmann, T., & Maruste, R. (2011). *Psühholoogia alused*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an Experimental Ecology of Human . *American Psychologist*, 513-531.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development. Experiments by nature and design*. Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press.
- Espe, T. (1973). *Logopeedia alused*. Tallinn: Valgus.
- Gutman, K. (2013). *Sotsiaalpedagoogi ametikoha vajalikkus lasteaedades, Kuressaare lasteaedade näitel*. Allikas: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/32587/gutman_kerli.pdf
- Haridussilm. (18.02.2022). *Tugispetsialistide andmed*. Kasutamise kuupäev: 02.12.2022, allikas Haridussilm: <https://www.haridussilm.ee/ee/tasemeharidus/haridustootajad/tugispetsialistid>
- Holthoff, S., & Eichsteller, G. (kuupäev puudub). Socialpedagogy: The practice. *Every Child Journal*, 58-63.
- Hämäläinen, J. (1999). *Sissejuhatatus sotsiaalpedagoogikasse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Häidkind, P., & Kuusik, Ü. (2009). *Lapse arengu hindamine ja toetamine*. (E. Kulderknup, Toimetaja) allikas: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus: https://oppekava.ee/wp-content/uploads/2015/07/Lapse_areng_Alusharidus.pdf
- Häidkind, P., Palts, K., Pillmann, J., Ennok, K., Villems, K., & Peterson, T. (2014). *Lapse arengu hindamise ja toetamise juhendmaterjal koolieelsetele lasteasutustele*. Haridus- ja Teadusministeerium. Allikas: file:///C:/Users/37258/Downloads/juhendmaterjal_alusharidus.pdf

- Kask, H., & Habicht, A. (2016). *Teekond erilise lapse kõrval. Käsiraamat puudega ja erivajadustega laste ning noorte lähedastele*. Allikas: <https://www.epikoda.ee/wp-content/uploads/2012/03/Teekond-erilise-lapse-k%C3%B5rval.pdf-WEB.pdf>
- Kazmi, S. S., & Ali, M. (2021). *Textbook of Special Education*. India: Progressive Publications. Allikas: https://www.researchgate.net/publication/356642438_Textbook_of_Special_Education
- Kolnes, M., & Konstabel, K. (2018). Tugispetsialistide arvu ja vajaduse hindamine. Tartu. Kasutamise kuupäev: 02.12.2022, allikas https://www.innove.ee/wp-content/uploads/2018/05/Tugispetsialistide-analuusi-aruanne_UT_Innove.pdf
- Koolieelse lasteasutuse seadus*. (27.03.1999; viimati muudetud 2018). Kasutamise kuupäev: 10.01.2023, allikas Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12744434?leiaKehtiv>
- Kraav, I., & Mikser, R. (2006). *Sotsiaalpedagoogia teooria ja selle praktilisi väljakutseid Eestis*. Tartu: OÜ Vali Press.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publication, Inc.
- Kutsestandardid: Eripedagoog, tase 7*. (18.04.2018). Allikas: Sihtasutus Kutsekoda: <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10683307>
- Kutsestandardid: Koolipsühholoog, tase 8*. (01.01.2021). Allikas: Sihtasutus Kutsekoda: <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10859507>
- Kutsestandardid: Logopeed, tase 8*. (02.05.2019). Allikas: Sihtasutus Kutsekoda: <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10750237>
- Kutsestandardid: Sotsiaalpedagoog, tase 7*. (06.04.2023). Allikas: Sihtasutus Kutsekoda: <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/11129412>
- Kõrgesaar, J. (2020). Kingitus kõige nõrgemale: laste kõnet, käitumist ja mängu tuleb arendada lasteaias, mitte nõustamiskeskuses. *Õpetajate Leht*. Allikas: <https://opleht.ee/2020/01/kingitus-koige-norgemale-laste-konet-kaitumist-ja-mangu-tuleb-arendada-lasteaias-mitte->

noustamiskeskuses/?fbclid=IwAR0OXpV8P8ykYqAojWZ7Tlkx2sy3FV51oGle-7b4H49d2bmD2dtcXKqNULY

- Kõrgesaar, J. (2020). *Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse*. Allikas: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/69494/sissejuh_hariduslike_erivajadus_kastilus_ve_ebi.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Käger, M., Kivistik, K., & Avdonina, K. (2021). *Avatud noorsootöö, huvihariduse ja huvitegevuse võimalused noorte, eelkõigetõrjutusriskis noorte, sotsiaalse kaasatuse suurendamiseks ning vajadused nende võimaluste arendamiseks*. Kasutamise kuupäev: 01. 10.2023, Allikas: https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/lopparuanne_-_sotsiaalne_kaatatus.pdf
- Lang, A., Sandre, S.-L., Kallaste, E., & Sõmer, M. (26.05.2021). *Alushariduse ja lapsehoiu uuring*. Kasutamise kuupäev: 12.03.2022, from Eesti Rakenduuuringute keskus Centar: https://centar.ee/failid/alushariduse_raport/
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Leino, M. (2012). Sotsiaalpedagoogika mõistest. *Sotsiaaltöö nr. 2*, 44-48.
- Leino, M. (2021). The relationships between social pedagogy, social work and child protection: the case of Estonia. *International Journal of Social Pedagogy*. Allikas: <https://uclpress.scienceopen.com/hosted-document?doi=10.14324/111.444.ijsp.2021.v10.x.011>
- Masala, D. (2017). Special Pedagogy and Educational Sport. *Senses Sciences*. Allikas: https://www.researchgate.net/publication/320197034_Special_Pedagogy_and_Educational_Sport
- McMullin, C. (10.09.2021). Transcription and Qualitative Methods: Implications for Third Sector Research. *ISTR International Society for Third Sector Research*. Allikas: <file:///C:/Users/37258/Downloads/s11266-021-00400-3.pdf>
- Neal, J. W., & Neal, Z. P. (2013). Nested or Networked? Future Directions for Ecological Systems Theory. *Social Development*, 722-737.

- Palts, K. (2013; muudetud 2018). *Hindamise ja nõustamise korraldus Eestis*. Allikas: Tartu Ülikool: <https://sisu.ut.ee/evidkorraldus/hariduss%C3%BCsteem>
- Rootalu, K. (2014). *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Allikas: Tartu Ülikool: <https://samm.ut.ee/avaleht>
- Singh, V. (2012). *Module-I Foundation of Psychology*. Allikas: An Introduction to psychology: <https://www.nios.ac.in/media/documents/secpsycour/English/Chapter-1.pdf>
- Soriano, V. (2005). *Varajase märkamise ja sekkumise olukorra analüüs. Võtmetegurid ja soovitused*. Allikas: https://www.european-agency.org/sites/default/files/early-childhood-intervention-analysis-of-situations-in-europe-key-aspects-and-recommendations_eci_et.pdf
- Sotsiaalpedagoog*. (kuupäev puudub). Kasutamise kuupäev 28.11.2022, Allikas Loo Lasteaed Pääsupesa: <https://lasteaed.joelahtme.ee/loo/sotsiaalpedagoog/>
- Storø, J. (2012). The Difficult Connection between Theory and Practice in Social Pedagogy. *International Journal of Social Pedagogy*, 18-29. Allikas: [file:///C:/Users/37258/Downloads/The_Difficult_Connection_between_Theory_and_Practi%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/37258/Downloads/The_Difficult_Connection_between_Theory_and_Practi%20(2).pdf)
- Talussaar, T., HARNO, Häidkind, P., Õmblus, L., Eesti Eripedagoogide Liit, Schults, A., . . . Eesti Logopeedide Ühing. (07.10.2022). *Tugispetsialistide rollid haridusasutuses*. Allikas: Õpetajate Leht: <https://opleht.ee/2022/10/tugispetsialistide-rollid-haridusasutuses/>
- Tani-Jürisoo, K. (2015). Mis on võrgustikutöö? *Võrgustikutöö hoolivas kogukonnas. OK Arenduskeskuse väljaanne*, lk 21-25. Allikas: Hooliv kogukond: https://www.ami.ee/leht/wp-content/uploads/2015/05/veebiv%C3%A4ljaanne_uus.compressed.pdf
- Tropp, K., & Saat, H. (2010). Õpilaste suhted eakaaslaste ning täiskasvanutega ja sotsiaalsete oskuste areng. rmt: E. Kikas, *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes* (lk 61-87).
- Tugispetsialistide teenuse kirjeldus ja teenuse rakendamise kord*. (21.02.2018). Allikas: Riigi Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/127022018010>

Vain, M., Talve, K., Saaremägi, R., & Jõeleht, T. (2020). *Hariduse tugiteenuste kättesaadavus. Kas lapsed saavad hariduse omandamisel lasteaia ja koolis vajalikke tugiteenuseid?* Tallinn.

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteaduses*. Allikas http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Кучужина, А. (03. 06 2020. а.). *Социальный педагог в детском саду*. Kasutamise kuupäev: 03.12.2022, allikas Международный образовательный портал: <https://www.maam.ru/detskijasad/socialnyi-pedagog-v-detskom-sadu.html>

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimused

I. ÜLDANDMED

- Intervjueeritava ametinimetus.
- Mis on Teie tööstaaži pikkus?

II. DIREKTORILE

- Millised tugiteenuseid pakutakse Teie lasteaias?
- Millist tugispetsialisti vajaksite enam Teie lasteaeda?
- Kui vajalikuks peate tugispetsialisti ametikohta koolieelses lasteasutuses? Miks?
- Millised on olnud peamised põhjused/takistused, et ei ole loodud tugispetsialisti ametikohta Teie lasteaeda?
- Kui palju ja kuidas kergendaks lasteaiapedagoogi põhitööd tugispetsialisti olemasolu lasteaias?

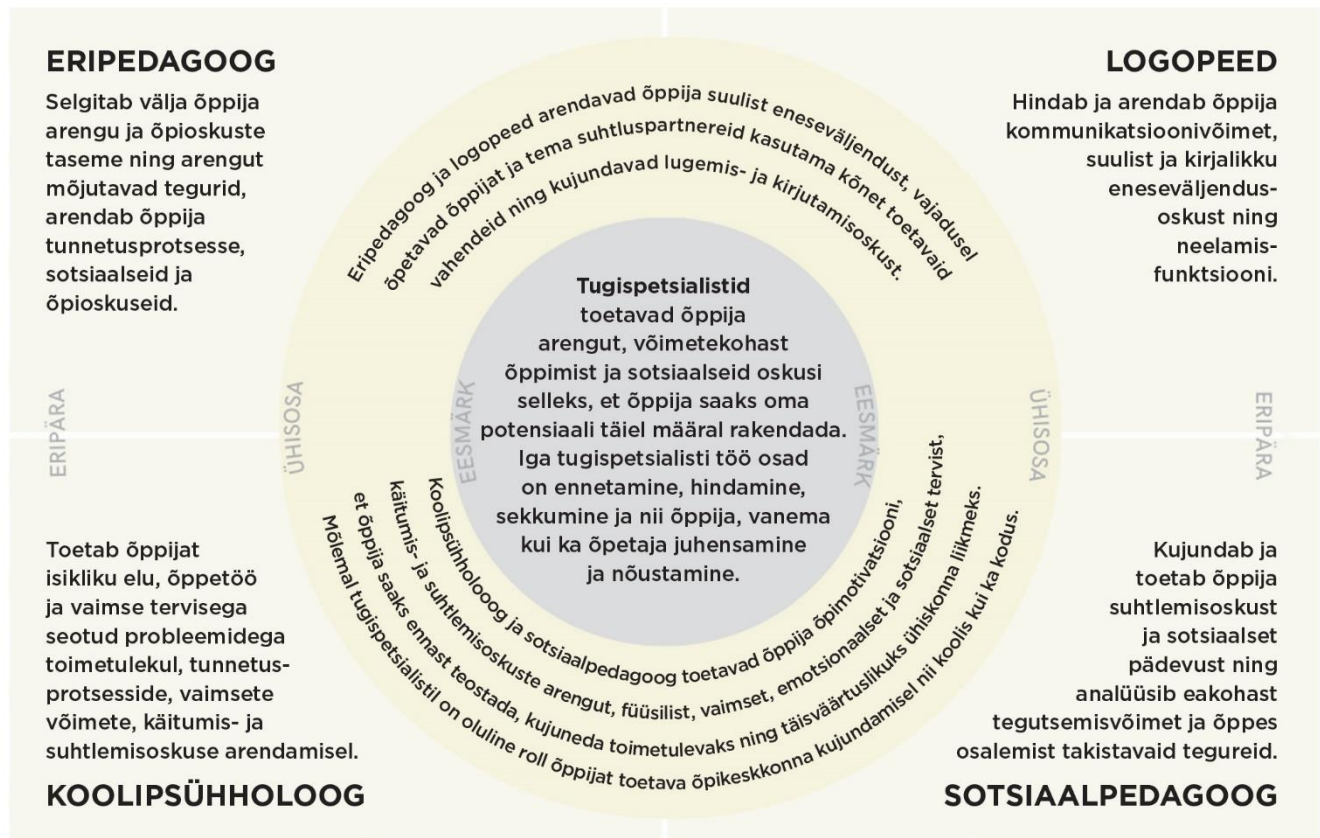
III. ÕPPEJUHILE

- Kui palju on probleemseid lapsi lasteaia rühmas/rühmades?
- Kes ja kuidas selgitab välja Teie lasteaias tuge vajavad lapsed?
- Millised on peamised laste ja perede sotsiaalsed probleemid koolieelsetes lasteasutustes?
- Kuidas hindate Teie vajadust tugispetsialisti ametikoha järele?

IV. ÕPETAJALE

- Mis on Teie arvates varajane märkamine ja sekkumine?
- Kui palju on Teie rühmas probleemseid lapsi?
- Milliste probleemide puhul olete pöördunud tugispetsialisti poole?
- Millist tuge olete saanud tugispetsialistilt?
- Milliseid meetodeid kasutate lapse kohandamiseks rühmaga?
- Milline on koostöö koduga laste sotsiaalsete probleemide lahendamisel? Palun kirjeldage.
- Millistes olukordades Te vajaksite tugispetsialisti abi kõige rohkem?
- Kas vajaksite tugispetsialisti kohalolu igapäevaselt või teatud päevadel nädalas? Põhjendage

Lisa 2. Tugispetsialistide rollid haridusasutuses

Lisa 2. Tugispetsialistide rollid haridusasutuses. (Talussaar, et al., 2022)